

Хиљаду девет стотина и дванаест година навраћа се од рођења Спаситеља свијета.

Наука, koja se s њиме rodila, pobijedila je, ali chovjечanstvo u osnovi je ostalo isto. Viјekovi su pošli u nepovrat, s њима mnogo zla i iskušenja, koja nam predlože donose u našljedstvo горко uvјerenje: da smo napredak učinili u oblicima, dok u sadržini potпуно liчimo na прве људе, koje je zbog priјestupa из раја истјерао anђео s ognjenim machem. Protivno Spasiteljevom учењу, мањи су храна великијех; сила крчи пут правди; слободан je само ko je јак да своју слободу брани; насиље je пут, kojim се долази до напретка и просвјешћености. Лијепе ријечи прикриле су оштре зубе природе Ђавола, koja je у тамној дубини, вазда будна, чекајући згодан тренутак да раскине хаљине конвенционалних лажи. Лукове с отровним стријелами замјенише т. зв. културна оружја: митраљез и мелинитске бомбе. Рука грјешника, рајског изгнанника, у чијој души на дну лежи животиња, није се измјенила ни у току вјекова. Циљ су јој отмице и право јачега; средство: данас топуз, сјутра дреднот, према томе колико је „коракнула“ општа просвјешћеност.

Слава Богу на висини, мир међу
људима на земљи!

Хор великијех пјева ту пјесму у славу Христова рођења. Лисице објављују да неће више ни красти ни клати. И кад им плијен паше у шаке, у славу мира и имена Божијег стрпају га у стомак.

Krv je prolivena ove jeseni po Balkanu za osnovne istine Hristove nauke. Podigli se mali da stresu sa sebe jaram silnika. Ucinili su kraj nasilju, nepravdi, ropstvu. Osloboदिше заробљену браћу. Положише темеље новом животу свјетлости, истине, братства. Osloбодиоци и ослобођени ступише у сложено коло заједничке среће. Радују се животу, на који свако има право. Али не радују се неки силници. Закукаше за сломом варвараје на Балкану. Једно ропство хтјели би да замијене другим. Староме хоће да даду ново поправљено, опасније издање.

Turska je poslije dugotrajnog izmotaivanja i odugovlačenja jedva jednom pristala da žrtvuje sav svoj posjed u Evropi, zapadno od jadranskog vladajeta. Uvidjela je izdatnost i štetnost dalje borbe. Mir se utvrdjuje između nje i balkanskog hrišćianstva. Može se još kakvo nienavašenje pojaviti, može Turska opet daleko otrpiti što je juče obćala, pošto je ona deđa neki mešini savjetnici tutkaju na uskušneća, ali na kraju krajeva ne po-

ремети се логика, створена побје-
дом оружја, силом праведне ствари.

Ко се оно у овоме часу, кад
освиће мир међу Крстом и Полу-
мјесеком на Балкану, помаља са
запада и привлачи гробљу племе-
нитих жртава?

Ко је оно, што на подсмјех преси: „слава Богу на висини, мир међу људима на земљи“, уноси нови плам огња и мача да покоси непокошено, да премлати непремлаћено, да сатре несатвено, да живе остатке једног страшног рата претвори у море гробова, којима се крај пеће моћи сагледати од Адрије до Балкана?

Каква је оно хијена, што оштри отровне зубе да полети на балканске гробове, да се нажива храном љешина и да заморене лица њиховијех мука, њиховијех крзавих тековина?

Чиме се наоружала та аждаја, чија је утроба и иначе препуна прогутане туђе среће, слободе, самосталности, правде, човјечности напретка? Да ли се наоружала стидом, мирољубивошћу, правдом и истином, и просвјећеношћу, кад се загнала овамо у наше стране, да нас сада, у povoljnu priliku? Не; наоружала се старом злобом, naoštрила се bezdušnošću, ispunila se ježom preotmiče i krenula je među balkanske hrišćane, da ih „u ime krsta“ strla u svoj stomak.

Мобилисала је све ђаволе овога свијета и позвала их у савез, да јој помогну отети слободу од тек ослобођених. Послужила се свима средствима јакога и богатогa, да заведе, замути, заплаши, намами гдје кога стигне, само да се насити злотајима новогa живота на Балкану.

Ко може бити равнодушан према мародерима и хијенама! Нема тога срца, које гњевом неће усклијети, нема те душе која се неће згрозити над поступком једне хришћанске велике силе, која за гркљан хвата балканске хришћане, кад су се у борби са некрстом изморили.

Може ли бити равнодушно просвјећено јавно мишљење свега образованог свијета према намјерама, које сусједна монархија отворено испољава противу слободних балканских држава и њиховијех територија? Има ли срца на овоме свијету, које се одвратношћу не испуњава и при самој помисли, да једна сила монархија, која има свега у изобиљу само не човјечности, кидисава на Црну Гору, на малу, слободну, просвјећену државу, да од ње отме њена права, њене територије, њен услов за живот?

Она, која да хоће може овамо на Балкану учинити много добра и среће, да јој се вјечито благодари, загнала се да умн. жава гробове, да шири пустош, да крикју натапа поља жељна рада и мира. и

да на погрbljena pleća namučених Балканаца навалује нови јарам неправде и ropства, тек што су сопственим трудом уз небројене жртве скинули стари.

Хоће ли Русија, заштитница Словенства, правде и слободе, бити мирни посматрач намјераваног новог заробљавања Балкана, који је натопљен и руском крвљу? Вјерна својој улози, коју јој је судбина одредила, може ли допустити да Аустрија лиши Црну Гору, Србију и остале балканске државе плодова њиховијех крвавих мука? Ми се нарочито сад уздамо у њену моћну ријеч, у племенитост њеног народа, који неће мирно гледати да поново ликују врази Крста и Словенства.

У свечану тишину божићнег мира, озареног мирољубивим вијestima из Лондона, сусједна монархија уноси запаљену буктињу нових не-реда. Сад је приноси Црној Гори. Ма да смо заморени, нијесмо истрошени. Чекамо сложни и огорчени несрећу, коју нам намеће. Са азијатским лавовима борише се Црногорци, али са бечким хијенама бориће се и Црногорке. Своје огњиште, живот, гробове својих мученика и крваве тековине своје и о-стале браће и савезника Балканаца бранићемо очајно, бранићемо тако, да ће историја бити оскудна у ријечима да примјере које ћемо дати, достојно опише.

Конференција у Лондону

Турска је почела да попушта

Лондон, 20. децембра. (Корбира). — Конференција о миру почела је јуче у три сата послје подне, али је била прекинута у 4 и по. Турци су расправљали у одвојеном локалу, а савезници су очекивали свршетак те расправе. Послије дискусије, која је трајала готово четири сата, конференција је одложена за петак у четири сата послје подне. Држи се, да се добро пошло напријед. Званично се саопштава о данашњој конференцији шљедеће: Под предсједништвом Венизелоса, Турци су данашњој сједници поднијели против-предлоге, о којима је дискутовано. Дошло се до сагласности у извјесним тачкама, док је расправљање неких тачака остављено за сједницу, која ће бити у петак. — „Рајтер“ дознаје, да су у њиховим контрапредложима, који су били промишљени, предложити написмено: 1) уступање земљишта на западу од Једрена; 2) Арбаџија ће добити Аутономију. Питања о граници и политичкој организацији исте остају на ријешенје вјесника. Савезници су пристали на предлоге односно Арбаџије; 3) односно вјеројатно Једренској Турска предлаже да ступи у преговоре са Бугарском ради уређења турско-бугарске границе. Савезници су одговорили да се то питање има расправити са свима њима. Јакошто су Турци предлошку пристали; 4) Што се тиче Крита, о њему треба тражити мишљење вјесника. Савезници такође

мисле да се обратe за то вeлeсп-
лама, али жeлe да сe Турска нај-
пpиje одрeчe свиjу пpавa над остр-
вом; 5) Пошто Турци сматраjу да
острва у Егејском Мору припадаjу
Анадолији, то сe нeта нe могу
уступити; савезници тражe уступа-
њe. При расправљању о Једренима
савезници су изјавили да ниjе до-
вољно опште уступање и исправка
границе; Турска мора написмено
обилежити граничну линију. Ренид
папа тражиће у погледу тога нове
инструкције из Цариграда. На сјед-
ници у петак изгледа да ће деле-
гати имати пред собом карту са
граничним линијама, које ће Турска
предложити.

Талијанско-српски конфликт

Корак Италије у Биограду

Рим, 20. децембра. (Ћорбињ). — „Стефани“ јавља, да је италијански отпавних послова у Биограду учинио корак односно поступка српског команданта у Драчу спрам брода „Капрера“. Нашић је одговорно, да ће одмах одговорити чим добије извјештај из Драча.

Бугарска и Турска

Бугарска о Једрену

Софија, 20. децембра. (Њорбир). Вијест, да је неки бугарски чиновник ступио у директне преговоре с Портом и пристао да се Једрене снабдева храном, тако је глупа измишљотина, да је изливши да се и побија.

Румунија и Бугарска

Мишу и Данев

Букурешт, 20. децембра. (Кор-
биру). — Овдје је јуче присијело
званично саопштење да је Данев
овлашћен да с Мишуом у Лондону
среди питања између Румуније и
Бугарске

Јонеску код Поенкареа

Париз, 20. децембра. (Јорбиро).
Поенкаре је примио румунског
министра унутрашњих дела Јоне-
ску, који је иза тога отпутовао у
Лондон.

Аутономија Арбаније

Меморандум Арбанаса Греју

Лондон, 21. децембра. (Корби-ро). — Три представника привремене арбанаске владе пристигле су у Лондон и потписали Греду меморандум, у коме су изложени захтеви захтеве. Меморандумом се тражи потпуна независност Арбанасе.

Кореспондент Баро из Беча пожурно је да се о њему не зна ништа, уз то, наводи да све друге његове, представници фирме, привремене владе, политичке, или у вези са приватног радом, на једини општински седењак, уз то, дају одговор, "Аустрија је у само, дано, према њима, пр"

Анри Барбис, француски револуционар и Жер-
нама, открио је да постоји велика разлика
из Кореспонденци Биро из каснијом по-
милних разлога прихватио. То је једини
јавио је својом писму, да је П. В. Бискупик,
командант жандармерије, давати име
Арбаните, отуђује чланове арбанашке
влада. Да их убија Кремају, због тога
је Исо дахнуо са Кремају, и са њим
бути је, због тога, да је убија припадника
арбанашке владу, и да је да се обистине
Ватоне са својим припадницима. И да
је поручио да се не може да се
написе јавио на Ватону, Кремају, те
је прихватио писмо у Биро.

Капитулација Једрена

Шта о томе „Тајмс“ каже

Лондон, 21. децембра. (Корби-ро). — „Тајмс“ дознаје, да је једренски гарнизон већ готово на крају са животним намирницама и да су чак шта више преговори о капитулацији Једрена опочели.

Над тошта боље ни са једном у Скадру, јер ништа нема ни од куда да се снабдијева храном, те се оскудна животна намирница све више осјећа.

Турска противу капитулације

Цариград, 21. децембра. (Корби-ро). — Министар спољних послова изјавио је дописнику Војног Визира да је сад учињен велики корак ради постизања мира. Што се тиче Једрена, изјавио је, Турска остаје непоколебљива, и ако та на-ропи не остане турска, наставиће рат.

Паника у Аустрији

„Петроградске Вести“ допсе из Аустрије:

„Још никада весели Беч и с њим сви Аустријанци нису дочекали божичне прилике. Нежелије него дане године. Већ изолучења балканског рата почела се у њој ошатајати економска криза, због тога што аустријска индустрија палила у балканским државама својим производима на зар неперини. Тек је отпочела мобилизација војске к руској граници, тек се почело поворити о неминуемом рату с Русијом, понавља се све оштрија економска криза, а општи немир у општу панику. У Аустрији настале небивале материјална и морална криза у најтежем карактеристичном облику.

„Масе хитају да умишљу своје уштеде из државних каса и банака. У генају новембра из државних штедионица било је одузето 15 милиона, из централне банке немачких штедионица 7 милиона и 800 хиљада. У децембру још више. У Галицији страх за свој новац, који се налази по кесам и банкама, прешао је у панику. Сељаци и грађани, Пољаци и Русији, Јевреји и Католици — сви траже своје новце. Кредитни заводи исплаћују сваки дан по 200 000 круна. „Шилдате новца!“ — тако гласе свакодневни њихови телеграми централним заводима кредита. Новац долази и одмах одлази. Свек тражи новац звечећи, и од никак претпоставља се новчаницама од карте. Сељаци и мали трговци закопавају свој новац под земљом. Говори се, да је на тај начин ишчезло из саобраћаја 400 милиона круна. Сељаци долазе у град да продаду новчану карту за сребро и за новчаницу од 10 круна добивају 6 круна. У Лавову по многим магацинима и гостионицама не примају новац у карту. Јевреји путују по селима у Галицији и нуде по 13—15 круна за новчаницу од 20 круна. Метални новац централних банака брзо пролази: тако у аустро-угарској банци 7 нов. било је 1,566 милиона, 7. дец. 1,531, а 15. децембра већ 1,515 милиона. Зато се повећава саобраћај кредитних билета: 7. новембра 2,403 милиона, 7. децембра 2,569 и 15. децембра већ 2,594 милиона круна. Око 30. новембра метални резерв састављао само 54 процента свега пованог саобраћаја. У Угарској се већ почело говорити о неопходности мораториума. С јесени аустријска државна рента пада је на 9 процента и сад се квотира по 82 круне. Влада, последице узалудног грађења у Европи, једва је била у стању наћи у Америци 250 милиона круна за досад нечувени проценат, али ће новац брзо нестати, јер већ сада за мобилизацију тропи по два милиона круна сваки дан.

„Али још бржи доказ за савремено стање Хабзбуршк Монархије говори ош паника, која је завладала становништвом аустро-угарским. Свак се боја рата. Брига и немир општи чисте елементарни, као да се утисао — сунце над Аустро-Угарском. Влада снажних, разних пованних завода објавише, говори народних посланика, који по звани парод да се умири и да се врати у будућност државе, остују без никаквих резултата: нико је не обраћа на те изјаве, нико им не вјерује. У Аустрији сваки мисли за себе, противстављајући своје личне интересе принципну отаџбине. „Спасавати се ко може!“ — то је поклич са краја на крају царевине. Различите партије стављају своје националне интересе изнад општих, а у парламенту и сада се води опструкција.

„То што се сада збива у Аустрији, елементарни страх њеног становништва од рата, његова паника, не одговара стању, које њена влада ради да прикаже преко границе као држава која својом ратом мисли“.

Пред Цариградом

— Писмо из Мустафаше —

Још 20-ог. м. и. ст. грмела је сва ова оскудна од рике топова и праске пушаса. Дубоко у ноћ, без престанка, грмала је заглушна канонада. Српска армија пред Једреном, распоређена код Дуванце и код Кадикеја, нападала је ипак је одржала утврђење: Казан-тене. Ово је грађено на мерици, од цемента, с неколико тавана међи и челика, и око-љено осам метара широким и дубоким минцима, дуним воде, бодљивим жицама и колевима од гвозђа и спроведе-ном електричном струјом. Топовска бу-ласт томе утврђењу не могу ништа, јер се одбјау. И пошто Казан-тене доми-нира другим утврђењима, јер му је по-пожао као врх призме, то кад бу друга била и заузета, оно би се могло још дуго држати. Тако су Бугари дванут мо-рали да заузму Паназ-тене напуста, ко-шени од 200 топова са Казан-тене. Срп-ска артиљерија дакле сву своју вирту-озност обраћа на саме турске батерије и ровове, и захваљујући ванредној спреми њиховој, а особито генеру г. Пере Лаз-ревића, потпуковника, управитеља српске артиљерије тајачке школе, турске су батерије често ућуткаване. И сама бугар-ска армија сматра г. Лазаревића првим капитетом и удепава своје топове по његовој савјету. 20-ог је било случаја, да је један српски топ ућуткао редом све цијеви читаве једне турске батерије и онестекоби турске рефлекторе.

Српска армија је на себе преузела нај-теже позиције. Генерал Степановић је, до-навши пред Једрене, промијенио бугарски опсаднички план. Бугари су напале хтели да јуришањем, у мањим колонама, заузму град, и изгубили су много људи. План српски се састоји у идеји, да се Турци општим канонадама изморе и по-степенем стешњавањем и назад општим нападом приморају на предају. Од како је ограда преузета у том смеру и смис-лу, примећује се, да су Турци управо очарни, и осјећају, да ће бити међу сво-јим зидинама погребљени и урушени. Отуда њихова намера, да се пробљу-круз опсаду. Сада послје проглашене примирја дознаје се, да је храбри спо-собни српски командир Једрена Шукри наша био одлучио, да из својом турском посаду на свим тачкама града изопи и изопи до задње војске. А шта је штаб приморао да одустане од тог унутар-ног и десператног дела. Ако се примирје безуспјешно сврши, Једрен ће пасти за 3—4 дане.

Српска војска ујасно пати од кнш. Шанчеви су пуни воле и Срби се боре по 10 сати до кољена. Али све напоре спосе пројекти. Бугари изричито одају хвалу српској војсци, особито српским официрима.

Канонада је била на врхунцу — испу-лило се шрапнела, опсадничких булади и пушчаних зрна од прилике с обе стране у вриједности до 2 милиона франака — сва се Мустафаша тресла од пуцања и била обасјана јединственим стреличним ватрометом, када су Турци на бежичној телеграфској централи примили обавиест о примирју и заповиест, да прекину непријатељства. У исто доба су обавијештене и српска и бугарска армија, и топови и пушке умукосе на један ми. Становници Мустафаше, који су иза-зали на висове и гледали турске гранате како се у црној ноћи, у великој висини (то им је гласила погрешка) распрекавају као ракете, и како сукљају пламеним жи-цама из хиљада цијеви пушчаних, да се плотици чинили као море, које врн и клуча, још више се предавали од изне-надне тишине, која је наступила.

Одмах по закључењу примирја настао је пријатељски саобраћај међу непри-јатељским војскама. Предстраже турске по-хађају српске и бугарске, чисте се дуна-ном и грму чајем. Турци су изнурени до крајности. Официри причају нашим, да би се давно предали, али Шукри наша не да. Веле, да немају соли ни меса, да је војска попустила сву храну од грађана, који гладују. Ујасно их мори дизентерија. Али су још очарни били, кад су упоз-нали Србе. „Зар ви већ ту?“ То их по-ражава, а још више вјести, докле пред-њом зајављивање, да су Срби ушитоли Турке у Старој Србији и Македонији. Они фаталистички свуштају главе и веле:

— То смо знали, ако пропаднемо, да ће нас Срби срушити. Ми смо ушитоли њихово царство и зато смо се њих на-више бојали и њих најстрашније мразили, јер смо осјећали, да ће наше царство само они уништити.

Мора да су ти Турци, враћајући се у град, мирили страшу вјест о српској војсци, јер је Шукри наша забранио, да се нико више не смије упуштати с не-пријатељем у разговор.

Српски санитар се унапријед снабдијева свим дезинфекционим средствима и пра-вилница против колере, која пустиши Тур-

ке код Чагаларе, и снабдијева и Бугаре тиме.

Овдје влада мишљење, да ће Турци склопити мир, јер им је даља борба без изгледа, и ако их Турци Савез бодри на отпор. Но да су склони миру, све-дочи, што су пристали, да преговарају у Лондону.

Вељко Петровић

Европа се преварила

— Од Анри Рошфора из „La Patrie“ —

Балкански рат ушито је да се европ-ска трулеж распростре у цуном своје смраду. Владе и њихове дипломате не само да дозвољавају, у пркос протес-тима бугарског краља, да Турци бом-бардују незаштићене и слободне вароши, него чак Њемачка допушта и храбри све официре да се боре у отоманским редовима. То она зове: бити неутралан. Истина је, да су пруски учитељи своје у-ченике научили само томе како ће што брже да струју са бојног поља, док Срби, Бугари, Црногорци и Грци напре-дују у својим громовитим маршевима.

Али велике државе нијесу у стању да схвате шта све могу да учине парди који су чврсто рјешени да задобију своју независност. Они велики полети хероизма премашају њихову моћ разуми-јевања. Те велике државе кажу: „Турака самих има кнежевог свих савезника скупа, дакле савезници морају бити ту-чени“. За стару Европу не постоје ни храбрости ни одушевљење. И због тога су сви ти дипломатски звекани огромно изненађени успјесима балканских војска. Шта! ти мали агломерати имају зар то-лико смјелости да ударе тако жестоко на велику и правилну војску, коју они натирују у бјегство без и најмањег по-штовања хијерархије!

Положај европског концерта требало би да покаже бутање и грижу савјести; али ти неспособни људи, који нијесу мо-гли ништа ни да виде ни да предвиде, личе на Додола из Додевог романа Fromont jeune et Risler aine. Они неће да виде, него хоће да понове своје неу-спјех интервентујући послје прве велике битке. То значи да се савезници могу борити као лавови и да могу посјати земљу својим лавовима, ипак ће њима Европа рећи: „Доста је, вратите се сада кући! Нама ће остати да уредим рачуне“. Ја не знам на шта ће се одлучити Срби, Бугари, Грци и Црногорци, али ми се чини да ће имати врло много права да сада изјаве напучење те грабљивце.

Неправда ће бити повећана тако оче-видна да се ти општини посредници и посредници неће уздржити да своје захтеве изјаве јавно, из страха да се сви на-роди не побуне против њих. Шта више балкански народи, који су показали то-лику неустрашимост, за цијело неће до-пустити да им други кроје капут. Глупост, о којој су велике државе дале доказа од самог почетка овога значајног рата, изгледа да их је за увјек дисквалифи-ковала и као судије и као трговце. Неће нико своју судбину да стави у руке так-вих кретана.

Јер ти велики политичари нијесу ни једи тренутка посумњали у турску по-бједу. Они су се смијали намерама малих балканских народа, који су, као жаба из бање, хтели да постану велики као и отомански во. Али храбри Турци нијесу остали баш скрићених руку. Бјежећи као зечеви, они су ипак имали толико вре-мена да понале села и да покољу селане. И онда се може разумјети што се Е-вропа крива пред доказима толике снаге. Ноћу убити и поклати људе, значи бити јачи од њих.

Њемачка, која је турска до сржи у костима, кроз своје новине упућује нај-жесточе похвале г. Поенкареу, који је то-лико урадио за мир, али није успио да смири рат. Доста, кад треба изгити слабе, владе су увјек у споразуму. Али данас је питање да ли ти слаби неће бити напачи.

Са нашег бојног поља

Лабузова пјесма

Као што је већ добро познато, Хасан Риза беј, командант опседнутог Скадра, примирје не поштује, већ на против од како је примирје склоњено он готово посвједневно са скадарском посадом на-срће на нашу војску, која се налази око Скадра, и изазива је сваком даном при-ликом.

Поред тога што турска артиљерија са Тарабоша, Брдине и града, као год и са разних позиција испред Скадра нава-љује на положаје наше војске, не остав-љајући на миру све што се на нашим положајима налази, турска посада уз то наваљује и на наше предстраже и по-ложаје, ради чега је наша војска принуђе-на да се брани, те тако утврђено при-мирје око Скадра протиче у непрекидним бојевима.

Док се за вријеме рата турска посада ограничавала само на одбрану и ни по-кушавала није да предузима какву нарочиту акцију, и не провирујући из утврђења, од како је примирје склоњено она не пропушта ни једну прилику да не иско-ришти пасивност наше војске, којој је наређено да се строго придржава при-мира и да и какву акцију не предузима. Злоупотребљавајући тако примирје, тур-ска посада се стално јуваши својим напа-дима и на све могуће начине предузима нападе, али, разумје се, на велику ште-ту своју. Наша војска, придржавајући се издате наредбе о примирју, строго на-стојава да избје не сукобе и ограничава се тек у крајњем случају на одбрану, али и поред тога нартљивости Турака че-сто до сукоба долази, када нападачи обично зло прођу.

Кад је требало да се Турци покажу за вријеме рата, нијесу се ниједне показивали и крили су се у мишије рупе, а сад кад знају да Црногорци, поштујући примирје, неће на њих да наваљују, пркосе својим изазивањем и размењу се најдрскије и непрестано се муче не би ли како иско-ристили ово вријеме примирја да поврате изгубљене положаје своје и да некако пробљу кроз редове наше војске, која као јак и непробојан обруч стеже Скадар и њих у њему, да се ниједне ни маћи не могу. Они се муче не би ли се како опростили тежког и неспособног положаја свога и како би имали слободан пролаз, да би се могли снабдевати храном. Они су остали без никаквих извора за храну и у опседнутом Скадру налазе се затво-рени као миш у тикви. Притерани глађу, они не превају ни од веројетности нити од ичега. А да је велика оскудна њи-хова види се још и по томе што се код њихових мртвих и рањених војника на-лази прелив дволек и руметни неокру-њен. Види се, да им је догорјело до по-ката и да су им избројани дани.

Посматрајући ово њихово узалудно копчање, које их готово до очајања до-води, ишчекао сам ову пјесму наме-њену садашњем Скадру т. ј. Турцима у њему, који су у безизлазној положају, а која ће, увјерен сам, радосно одјекувати кроз сву војску нашу:

СКАДАР

На лабуда ти ми личиш
Крај језера плава,
Све његове његове ти
Цио изглед дава.

Као он си вас ти био.
Попосан и дичан
Ал' и поврх те његове
И друге му сличан.

Зато хоћу, на лабуде,
У ошоме трену,
Да ти кажем причу једну
Ал' не измишљену!

Да ти причам кажу једну
И давних давнина;
— Она кажу преноси се
Са она на она —

Био лабуд за живота
Пјесмом се не слави,
Само пјесмом својом он тек
Сарт своју објави.

За све вријеме живовања
За пјесму не мари,
Ну последице часе своје
Он њоме озори.

И од тада постала је
— Вели кажу она —
Цјелоу свијету и позната
Пјесма лабудова.

На лабуда и ти личиш
Крај језера плава,
Цио изглед његове ти
Особине дава.

Па и оно што казује
Стара кажу ова:
Из тебе се ето чује
Пјесма лабудова!

За све вријеме док рат бјеше
Сред међана, она —
Нити откри, нит' се виђе
Ова снага твоја!

Ал' примирје када наста
Кад умуче врева —
Ти еном снагом топовима
Својом зашјева.

Промјена! си тако позно
Као лабуд стурн;
Ал' је за нас добар, јер сарт
Над тобом шестори.

Боле Вуковић

Из новоослобођених крајева

У Високим Дечанима

Баковица, 7. децембра

Извршио ослобођења манастира Де-чана, других српских цркава и подар-мљене браће од Плана до Баковине, бригадир Радмир Вешовић издао је био наредбу у Баковини, да од сваке чете подручје му бригаде пође по јед-дан војник и један песчар као и сви команданти батаљона са по једним о-фициром од батаљона, и друге уде-љне личности из штаба, војног суда, обласне управе и друге и војно-установних надлежности, те да проследи имендан Господарев ошмом, где је негда и српски цар Душан прослављао веће празнике.

У 9 часова прије подне кренули смо се из Ђаковице. Велики радост прво мјеста била под оружјем, злати бригадир у држави са командирима, на официри и друго особље, на броју овог шесте стотине. Сва Ђаковица се званично гледа тако, да се на њој има две стране дугачке плаве униформе, фронт, а на другој страни и мало је нешто. „Ваша кад је српска војска у походу, одлазила“, појавиће се и саме хаџице на прозорима, јер ни оне нису могле одржати, да не погледају осветице Косова и оне љубави који су их у црној завади, раставили их на највише са својим домаћинима, браћом, ситовима и т. д. Када смо изашли из вароши, појавили смо се на великој дукаћинској равнини, која путнику представља слику мора, које се однедавно створило и претворило у плодну равнину.

И напосредљивом човеку морало би се срце и душа миљем зачепити, при помену да је Србин свој господар у оваквом раду, и да неће бити степенити у крутим држави дивних и ковожених Турака, а још сиромашна, да ће имати мјеста за своју кућу, а да на њима не држе земљу, то сахат пута за цррк од рата баштаје. Душевно задвољство исподило се прамовитом pjesмом, која је све била велика и слава, и поред тога што су нам коњи, на жалост, морали гачити љешине мртвих Турака и њихових атова, који су подем изинули, бринећи свој златовачки због Ђаковицу доње, док у витешка црногорска и србачка војска биле на јуриш заузима. Интересантно је било гледати тога гаврања, који својим дугачким кључовима проваљиваху надуване турске љешине, почињачи махом на оно мјесто, где му је опшри бајонет танке „московке“ отворили, Неко из појде повикао, „Бога ма, мерки гаврања, вапа година, јер самих људских срца имаге од данас, до овог доба године, да једете!“

Након десет минута опет гледах по једно јато на свом пијену, а све тако на врте, како су се измичали и шачили, а црете пице само гутају и боју промишљају, јер већ беху: „крвавих кљуна до очију, и крвавих крила до рамена“. А ми смо као из једног грла јекнули:

„Српски роде, весели се сада,
Турски више не може да влада!“

Тако смо, цревајући, прешли дугачку равнину од шест сахата између Ђакова и Дечана, пролазећи кроз многа села, која су у сваком погледу налик на тврђаве, јер је свака кућа од камена тврдо озида и куће у групама, а нека су и ушорена, на око кућа високе широке камене авлаје, да без великог артиљеријског дејства не би им се без велике погубице могло ништа.

У сваком селу смо били дочекани од сеоских првака, који би сепнули, да бригадиру љубе скут од кабанице, по би се он муњевито скинуо с коња и са свима се изгрлио, питајући их, како живе, имају ли од кога здуума и т. д. Они би на свом језику, а преко тумача, кога бригадир увидеком собом води, одговорили: „У здравље Црногорскога Краља и твоје командаре (арнаутска реч), немамо ни од кога здуума; по смо ми трајали здулум од наших рањених, јер сваки овај поглавица наш који је имао велико племе, он би нам све до кости одро, а још царски љуби купили десетак и друге пореле, те смо били између два огња, а сад смо Богу хвала добро.“

На једанпут већ угледасмо и зелени гај, од самих четинара, и високо манастирско кубе, а чуше се умални звуци звона са црквене звонаре, које сачињавање тихо хуцање ријеке Бистрице а ми зачевасмо:

„Овама, овама, за брда ова,
Јако се види зелени гај!
Под њим се дижу Дечани Свети
Молиња у њих присваја рај.“

Онијен миљем, загледах се у ријеку Бистрицу, која поред самог манастира протиче, кад на крај воде за једном крљом укочио се изграђени Арнаутин (без главе), ама ми се учини, да крунинег трупа видјасмо нијесам, и сједи као да је сад посједач. Ријеса ми се, при помисли на оно крешће на Богиневици оне она извире, учини још крива и у тим мислима о кривом покољу, где смо сједиога Барам Цуру са 8 хиљада људи до поге потукли, остадох, те и не видјех како протјесмо читаво поља сахата, док се обрете на самој манастирској каници, те ме један колега опомену, да се и ја скинем с коња. На уласку дочекаше нас игуман са калуђерима, комесар, посаде, т. Гавро Протић, и официри ту додјељени, као и чета под оружјем у фронту. Ми се са њима питамо, али слабо чујемо шта ко говори, јер велико звечање великог и лијепог брујања малих звона не даду ништа чути. То вече се одмарасмо.

Сутра рано, и ако раније киша, позва нас и бригадир да идемо с њим да видимо нови мост на Бистрини, кога је војска правила, на пошто мост прегле-

дасмо, иако смо и на брдо где су тонови, и узрели, враћајући се, свратисмо на извор водосаде воде. Та је вода слична „Gishbler-у“ и по моме мишљењу и сами те манастир био баш на овом мјесту навијен због ње. Морала је бити уређена, али вриеме и ретка су то све пошвариле, те сад само на крај воде види се 4—5 изворања њених. При самој каници манастирској кресом се са барјактаром и војводом крстенићкијем, са још 20 војвода из њихових села, који су дошли да с нама прославе имендан Господарев. Бригадир их врло љубазно дочека и њихових одказа од нас. Увече нам дођоше још неки гости, те по вечери одјасмо код бригадира на спиење. Он весео, Боже мој, рекао би човек, да и није никако знао са збо, а камо ли да је издржао велике буре и горке муке у свом још младом животу, а да није ништа друго, само велика крвопролића и покоље овог реда, са ситом од 3—4 хиљаде људи противу тврдиш њанева и градова, оне непријатељске војске многобројне, од чије је силе и јунаштва негда и горди Беч дрхтао, а пријетила опасност и цијелој Европи!

Из збиља кога Бог одреди за војсковођу, он је све тврђи што више јда види и претрпи, те сам се и овде уверио, да је „дунавско пар за свакогга, а и није насласе душевно којем се пјане покољења“. Разумије се, да се разговор највише водио уз чајнице црвенога вина о васојевићским борбама. Пошто је међу нама био и један господин са Цетина, то је бригадир са задовољством, по жељи овог господина, испричао све наше борбе и крвопролића, описавши битке на Гребену, Виситору, Пеншима, Мокрој, Чакору, заузеће Плава и Гусиња, природно непобједивом Валбону, па бој на Богиневици, Дечанскоме Коњу и око Ђаковице. Само би му се очи по мало закривиле и неприметно засузиле, при описивању мук, папња и невоља војничких, кад смо под ледом и снјегом освештали врховима Проклетија: вулкан црне стране и црна стране и врлети тешке тонове, а по врх војничке опреме носили сваки по кашету муниције, јер нам је већ број коња нијасмо од зиме.

Такођер нам је и храна била мањкава, јер:

„Да је мита па да има крила,
Не би крила могла звијети,
А камо ли тајни доијети!“

То подијелавше очну по у крвавим сузама баш ми дошкочисмо као људско челику црвенкасте жернице. У томе моменту, чим је причу довршио, донесе једно момче „Цетински Висити“, те бригадир гласно процита овај стап, где Господар дарива за јунаштва Куче и Бра-топожике и на крају узвикну: „Живио Господар!“ нашта се заборони тркачаос „Живио!“ Неко од присутних, као у разговору, рече: „Б и живио нашега доброг Господара, који награђује сваиче заслуге, а мало ми је као жао, што се и нас није сјетио, а мислим да смо учинили као ико до сада.“ На то му бригадир одлучно одговори: „Само нека Га Бог поживи, па код Господара неће нијиче остати, а камо ли наше, а има се кад“. Тако смо проратговарали до пола ноћи, па смо дошли на спавање по 4—5 у соби, како смо били развржани. Мислим нијесам ниу сахат спавао, док ме пробуди неко јако клепетање из портика. Скорих да видим шта је, кад али један калуђер узео штицицу од метра дужине и око 10 см. ширине, кога на сриједи бјеше засечена с обадије стране где држаше руком, па јединијем дрвеном удару по оној штицици колико може. Упитих га: „Шта је ново, оче, те нам не даш заспати!“, а он се насмија на ми мирно одговори: „Такм љунамо, да тргнемо братио отъ одра, јер љукио птти вѣ церкву“. Он продужи и даље по оно штицици клепетати, док из љелија избоше сви калуђери и пођоше у цркву. Ја се вратих у своју собу мислећи у себи: „Боже мој, тешка, али блажена живота калуђерског“. До у јутро нијесам по сушаво заспати, већ сам остао читајући неке новине и премисљајући о које чему, док би ме из мисли тргна манастирска звона. У јутро рано устао бригаир, обукао се у марашну робу, те ми са њим пођошмо у цркву. Нећу се задржавати описујући ову стару задужбину Св. Краља Немањина, која је још у XIV-ом столећу начињена, јер ме скромно перо ниле у стању представити је читаоцу онакву, какву су је уметничке руке савршених архитеката то а доба изградиле. Као узгредно напомањем: црква је стила византијског; височија је од једне ертске задужбине. Сваки квадратни метар на јиду има своју засебну боју, а свака врата особите ширине и боје. Изад врата и портала: анђели, лавови, као и неке митолошке личности, све до савршенства израђено од гартог мермера. Унутра такође резарија, живопис и друго преузме човеку природне појмове да је то људска рука радила и просто мислите, да је тај рад човеку најтежијим, те де је неко надземаљско биће то

морало радити. Ујасмо скромно и побојно у цркву и бригадир стаде у народно за личности ништер положаја спремно мјесто, а ми остали у другим настољачима, на позади нас 4 чете вјини. Анђелски хор из калуђерских грла, који уз поге на свим пласовима цркви, а уз то они величени унутрашњи утисци пренесу ти све мисли у само рад и чисто човека остави све што је земаљско, а предузме га нека невидима небеска сила, док у овом светитељском дому стоји. Понудиле ме калуђери, те и ја почех с њима басирати. Око десет часова поче благодарене. Игуман са десеторицом калуђера, сви обучени у скупоцене одежде, изађоше из олтара пред двери и стадоше пред самт живот Св. Краља. Ту отпочеше служити благодарене. Прво су се помолити Богу за покривитеља свих Словена цара рускога, па за избавитеље српског народа слављеника Њег. Вел. Краља Господара црногорског и Краља Петра србијанског. Велико трократно „Многая љба“ хорило се уз лијене звуке манастирских звона исто као анђелски хор уз јеку грубе Арханђела Михаила. На свршетку благодарене игуман (старишина манастира) и остало свештенство обојега реда честитане бригадиру имендан Господарев, а он им у име Његовог Величанства ердечно захвали. Пред вратима стајахне почасна чета, којој бригадир назва „до-бро јутро“ и у кратком али врло дirlљивом и језровитом говору изнесе значај славе, истичући Краља Господара као једнога од најсрећнијих и најславијих европских владара. На крају говора узвикну је: „Живио Господар!“, нашто је трипут одјекнуло „живио“ из груди многих јунака, који су и на непријатељским шачевима под градом куршума и смасетом бајонета те омилне ријечи узвикивали „Живио Господар!“ Од тајег тога хучнога „живио“ надокна-ђивао је громовити јек „мортирног тона“ и грохот пушака с брда дечанског, а још благозвучно звоњење са високе манастирске звонаре, да чојег од весела и уживања чисто расте. Затим онај лијепи наикт од српских тробонних барјачића и гранича из „зеленог гаја“ по прозорима и канијама манастирским и становима чине елегантан изглед и пријатан утисак.

По том смо пошан у велику салу, бригадир, игуман са неким калуђерима, официри и друго особље, као учители и секретари, војвода и барјакт, крстенићки са још неким од учесничких људи из по-добитијех крајева, где смо били послужени ракијом. Ту је бригадир подигао прву чашу за здравље, дуг и срећан живот Краља Господара и у подужем говору језровитом и вичном опртао све његове заслуге којима је толико ретке тријумфалне славе као најсрећнијих, нашто се заборони „живио“. Други здрављу је дигао учитељ Вуксан Попковић за здравље и част храбре црногорске војске и њених херојских официра, који су про-ломили тврде шачеве и градове оне непријатељске војске, од које је негда дрхтао и горди Беч, и побједоносно пренијели црногорске барјакте преко турске царевине, те се величанствено лепријају на бедемима градова: Тузи, Дечиња, Плевља, Билелог-Поља, Бераца, Рожаја, Пећи, Плава, Гусиња, Дечана и зликовачке Ђаковице, до олпништа Ситнога Душана. Пожелно је да наскоро та иста витешка војска и њени херојски официри под вођством свога Цара Јунака побједоносно понесу своје барјакте и на другим српским градовима, који, на жалост, још нијесу ослобођени, док се са браћом Хрватима сајединимо.

Здравина је такођер бурио пропраћена. Затим смо засјели у дугачки пекићени портик за трпезу: на челу бригадир и игуман, па с десне стране барјактар и војвода крстенићки, а с лијеве командири, онда по једу официри и остало чиновништво, на војска наша, измијешала са Арнаутима и Србима из околних села и вароши. Може и читаоц сам замислити како је то братство морало приуљичати, наше задовољство, кад носиле 524 године заједно братско једу и пију на велик непријатељи и слободно пјева спротива раја!...

При крају ручка дигао је бригадир здравину за здравље Господара, цара у нама, краља српскога и арнаутскога, побједоносно српске раје и ускоро устави-нишља везиља мира на Балкану. Тро-кратно „живио!“ проламамо је ваздух уз звоњења звона. Затим је други дигао по-Богдан Телевћ за здравље бригадира Вешовића, коју је врло тешко и лијено повором, наводила идеје Господареве из црвених Мушела, које су преко бригадира Вешовића и других херда српских, а ситом црногорских и савезничких бајонета остварене. И та је здравина такођер бурно пропраћена ускликом „живио“ бригадир Вешовић!“ Иза њега је бригадир наздравио игуману као старијини манастира, који је са својом братијом не само одржао манастир у до-

бром раду и стању већ и радио у мно-гоме на његово поље и припољењу ствари и које су а међу немилосрдним и дивљим Арнаутима.

Затим је наздравио барјактару и војводи крстенићки, пожељивши, да од сада живимо по онаком степењу љубави, као што смо до сада у непријатељству, и да Краљ Господар по сада изврши даље ослобођење српскога народа заједно са Црногорцима и Арнаутима. Затим се играло и пјевао то саме ноћи. Сутра у 8 часова кренули смо се из манастира за Ђаковицу праћени звоњењем звона.

В. Ђ. Г. Богиневац.

Руски доктор о Црногорцима

— Словенски објед у Петрограду

„На обједу се бијаше скупило много гостију и дома.

Пресједаво је знаменити словенски пријатељ А. А. Башмаков.

Највиши интерес изазвало је читање писма, које је добио предсједник од др-ра Константиновића, којег је постало словенско друштво у Црној Гори, и који сад ради у војном руском штабету. Велике Књижевне Мислије Николетевне на Цетину. Он у својем писму пише:

„На свијету има много људи, који могу врло много да гие, али их донек нема оваких, као што су Црногорци. То нијесу људи, већ нешто налик гиздентим машинама, којима управља човјекон дух. Сви су Црногорци јунаци. Боре се у боју као тигрови и ни један се не предаје непријатељу; а ако је окружен са свију страна — он сам себе одузима живот.

А шта је то Црна Гора?

Камење, камење и све камење, а на њима сједе орлови и ту увијају своја гњијезда и са могућом орловском силом штите своју кршевиту стајалину.

Црногорка — то је словенска мученица, идеал и сапутница мучења. Леђа у Црногорке су жуљевима, а некад и ра-нама покривена. На леђима она носи своју децу, земљу, дрва, камење а у вр-јеме рата муницију и рањенике...

Сјећајући се словенских обједна, доктор моли, да устајући учине част пошту-ним јунацима за слободу своје браће“, (што је одмах и било испуњено од присутних).

Даље доктор пише: „Црногорски јунаци умиру од тешких и љутих рана пет-ијековнога душманина, умиру без ногу, без руку, без делова љубави и мозга“.

Доктор на крају свога писма у мислима подиже чашу за удиљење свих Словена под моћним покровитељством велике, непобједне и брагске Русије“. (Новое Время од 24. новембра 1912.)

Дневник

Христос се роди. Свиња прет-иатницима нашег листа, пријатељима и сарадницима, као и свима честитим Србима честитамо рођење Христово. Срећан Божић! Христос се роди!

Нашљедникон имендан. Његово Краљ. Височанство Нашљедник примио је поводом својег имендана 17. ок. мес. многобројне телеграфске честитке од војних командида у име војске, од представника власти из унутрашњости, од народа из разних крајева земље, а особито из по-воослобођених крајева.

Отпутовали у логоре. Њихова Краљ. Височанства Нашљедник и Књаз Мирко отпутовали су јутрос у логоре код војске, где ће провести божићне празнике. Нашљедник је отпутовао у Главици Штаб на Грудн, а Књаз Мирко у Мурићане.

Лажи о Црној Гори. Под овим насловом еспетски лист „Sloboda“ нај-опште осуђује писане оних државца, који наваљују на Црну Гору и широм по њој најфронтније измишљотине, на онда, између осталог, вели: „Како долазило из поузданих извора, све су те вијести лажне, а имају телеграфски датуму раз-дор између Србије и Црне Горе, посе-бно да гробље сумњу код грла Ни-коде. Поштом бечка штампа маси да ће тиме и стићи да се Црна Гора оти-јели од Србије па да се баци у ларме Аустрије, која да ће чиме сваку заштиту династији и ктотоме јој најближи Скадар. Напротив тим гласинама класицима стоји да имају у Србији да је изидао боље и искреније брајско, да се пожење према Црној Гори и великог тивачић, као баш овај лист. Црна Гора неће на-ије нити бољше и услужује пражде-ла од братске Србије, а што се Ска-дра тиче, он ће при асти Црној Гори заса-дга хитне и црногорске крви под њим проливене и сваком то одарвати Га-канска ја Савеза а не по мисли беч-ких писараца. Не треба ни говорити,

да је највећа уредба за краља Никола, кад би се и за час дозволilo да би он могао другогме уступити Љубићу. Упо- зорили смо нашу јавност да ове и сличне клевете и лажи против Јужних Словена систематично пири- т. зв. „Südslavische Korrespondenz“. Та је Кореспонденција пла- њена из Беча, а уредник тој је мађарски Жидов, који има задаћу да шири напад- ните весте о Србији, Црној Гори и Бу- гарској на начин као да би те весте долазиле из пуноставних кругова. За то тај одури ренти и постијословен- ске име. Нека се наше новине чувају да му не најејду. У оште сва српска, словенска и честита страна штампа жи- тосала је најоштрије овај наводни атак наших одиратних непријатеља, изражавајући Црној Гори најтоплије симпатије.

„Браник“ о Скадру. Новосадски „Бра- ник“ доноси чланак, у коме, крај осталог, има и ових ставова: „Ко је пратио рас- праве у Лондону између пуномоћника балканских држава и пуномоћника Тур- ске, тај се није могао доста наудити турским пуномоћницима. Један од тих пуномоћника тако се ужасно разметао, као да турска снага још увијек сасвим чврсто стоји, да може омет све задоби- ти, што је „судачано“ изгубила. При расправама у Лондону, турски пуномоћ- ники чврсто су стајали уз то, да Једрене имају остаци Турској. То је велика сме- лост. Као да ће Бугари икад моћи трп- ти, да у сред њиховог земљишта Једрене остају турске земљиште. На турски пуномоћници имали су још и ту сме- лост, да захтевају од Бугара, да за пријеме примирја снабдејду Једрене са пуношћу средстава за живљење или са про- вијантом. Не доказују ли Турци већ и тиме, да Једрене морају већ за који дан пасти, ако посада и становништво неће да скана од глади! Слично је и са Скад- ром. Зар се Црна Гора забадава крвила у Санџак и око Скадра, па да не може добити онај Скадр, који би био при- родно средиште за новоосвојене земље Црне Горе. Скадр би био давно већ пао у црногорске руке, да краљ Никола неће да штети малобројно становништво Црне Горе. Али је јасна ствар, да као што морају Једрене та прије, та послје пасти у руке Бугара, тако и Скадр мо- ра пасти у руке Црногораца“.

Словени у Америци за нас. Из Нју- Јорка нам јављају: Словени из Аустрије, који живе у Нју-Јорку, скупили су се 2. о. м. да протестују противу неправедног држања Аустро-Угарске према Словенима на Балкану. Тај скуп био је врло импо- зантан. Било је на њему 6 500 присутних. Народни састанак Словена из Аустрије био је у Карнеџијевој Сали у 8 сати у вече. Предсједатељ је принц Ђохи Дунел- ден, предсједник сената државе Нју-Џер- сеи, а почасни је предсједник био Џорџ Хвасбург, предсједник завода Emperitus of Roberts у Цариграду. Радило се по нарочитом програму. Пјевало се „Моја отаџбина је тужна“, „Шуми Марина“, „Гдје дом мој“, „Мораво, Мораво“, „Онама, онама“ и т. д., као што су и многи го- ворни држани. Том приликом овај народ- ни скуп, тумачећи осјећаје стотинама хиљада Словена, који живе у С. А. Др- жавама довели су одлуку ове садр- жине:

„Ми, слободни америкашки грађани, рођени Словени, аустро угарски подани- ци, сакупивши смо се и доијели ову од- луку:

Да ми гајимо топле симпатије за бал- канске савезнике у њиховој јуначкој и победоносној борби противу муслиман- ских tlačитеља: да праведна ствар, за коју се боре и огромне жртве подносе за одбрану властитих права, гарантују бал- канским народима уживање плодова њи- хових славних побједа; да неправедна интервенција Аустрије у пословима Бал- кана највише штети не само интересима балканских народа него и свјетском ми- ру; да протестујемо противу неправедне и анти словенске политике Аустро-Угар- ске, која је до крајности довела стрп- ливост балканских народа и потлаченог словенског елемента, који саставља већ- ину аустро-угарског царства; и да се ова одлука чува вјатрином секретару у Ва- шингтон, изасланицима одређених за мир у Лондону, балканским савезним држава- ма и министарству спољних послова у Београду“.

Руски значај на Балкану. Познати руски новинар Доротијев, који се сад у Лондону бави говорима у „Руском Слову“ о држању Аустрије, противи се екстремном ставу да се увести Србији и истиче како се на дуго аки мир на Бал- кану не може рачунати, на велики Рус- си не траже рата због српског припа- дности, јер за њих иста ништа драгоце- није од руске крви, али не види никаквог основа, да руска дипломатија тако пре- увештава у ствари у односу на Аустрију да

ратује због српског трговачког припа- дности. И завршије овом изјавом: „Дип- ломатска битка још није отпочела и Ау- стрија већ побјеђује“. То је понављање историје са анексомом Босне и Херцего- вине. При таквом нашем изјавном уступ- ку ми припуштамо Србе, да траже збли- жење са Аустријом. Треба коначно рије- шити питање о томе: продужавамо ли ми какву политику на Балкану или се од- ричемо сваке политике. Пред балканским Словенима, а нарочито пред Србином, ба- шада постоји питање о животу или смр- ти. Вретење нашег дуализма свршило се. Оно што се сада збива, то је сарача ру- ског значаја на Балканском Полуострву, и то сарача без каквих почасти“. Тако Доротијев. А париски „Тан“ има теле- грам из Петрограда, у коме се истиче како ће руска влада под притаском јав- ног мњења морати заузети енергичније држање ако би Аустро-Угарска изашла са новим захтјевима.

Балкански Божић 1912. Тако можемо назвати догађај, који је муњевитом брзи- ном, напором уједињених хришћанских балканских сила заблистало новим сјајом, сјајем препорођења. Балкан је препор- ђен. Виековима потиснути хришћански народи платили су још једанпут својом крвљу њихов данашњи Божић, који ће као и Христово рођење, доносити мира, љубави, напретка и културе (просвјете) препородити овај крај. Од данас ће они народи дисати слободно, имаће њи- хова стародревна права, слободу, све- ту слободу, за коју су хиљадама и хиљадама наших мученика дали жи- вот. Које њих тлачило, ко притискивао? Мрачњавица, некултура. Та је страшна неман данас уништена. Из кулке крви рађа се данас млади Балкан, пун снаге, наде и живота. Наш Маестро Инкиостри овјеквјечно је тај час у једној алегорич- ној слици. На челу слике појављује се велика слика у форми крста. У томе кр- сту видимо једног ратног анђела атлет- ских сразмјера, који послје довршене борбе, наслонивши јаке руке на мач, склопљених крила почива и господари над Балканом, који лежи испод његових ногу. Мач који он држи пада такођер на ново-ослобођене земље. Дакако челик- мач, ударајући по балканским стијенама, ствара искру која просвјетљује ону таму. Десно и лијево од анђела два лава држе један бугарски, други грчки грб. Над ан- ђелом састављених крила, лете заједно два бјела орла, Србије и Црне Горе. Они носе на прсима свако свој грб држе, који проистичу из те звијезде, представ- љене су од мачева, бакомета, пушака, ко- пља, топова и т. д. Анђео је одијел од савезничких застава. Он представља бал- кански савез, јер под једним челом по- казује четири мача јуначка лица. Испод те појаве шири се олуја, из ко- јих се црних облака спуштају гро- мови. Пред том олујом бјеже престра- шени црвени вукови. Ти црвени вукови представљају свирепост, грабежљивост и свако зло, које је до данас уништа- вало, упрошћивало и подиљавало онај наш крај. Једна бомба на дну слике ра- спрсква обилежје побједитеља и на ра- скомаданим комадима видимо два датума: 1369. (то је година у којој су Турци пре- нијели њихову престоницу из Брусе у Једрене) и 1912., који нам јасно говоре. Ова слика мора да се нађе у свакој срп- ској кући, пошто је она средство да се одржи жива наша традиција. Сваки отац и мајка дужни су да својој дјеци тумаче значај те историје алеорије, а сама слика то захтјева. Штета је што је ради продаје не набави нико у Црној Гори.

Не поштују ћирилицу. Добили смо ову оправдану жалбу: Агенција Аустро-Угар- ског Лода у Бару врши превиску латинском. Чули нас, да већ из трговачког уобича- јеног такта не шину писменим, које у земљи влада. Али без обзира на ту пр- ству обавезу, има и јачих обавеза да се у слободној српској држави — Црној Гори — гдје је обавезна ћирилица с њоме мо- ра и Лоду служити, јер када би се то њима на ваљу пустило, они би до скоро почели нам писати и турски, или можда каквим новонарођеним арнауским пи- сменима. О овоме ће позвани председити али зато ипак ми немо смо см см пр- ступити.

Како аустриске власти поступају са нама. Аустриске власти сматрају сва- ког нашег поданика, који у садашњим приликама господом крајење на аустријско земљиште, штићом, те га узмисе, а тако исто поступају и са Србљанима, који пријеђу на утарак у земљиште. Не рачу- не се само муслимани, већ и жидови. Видје- смо како је јамушта поданика награни- да у томе са савезном немачком влада- вом у Београду. Неко дан су, пак, у Котору ухапшени двојина наших под сум- њивих муслимана, и то муџикетини Драгана Крушић и Милово Рачић, којима, онда

из Подгорице. Прва је отишао био у Котор са једним лекаром, који је био при Црвеном Крсту у Црној Гори. Ли- тена доктор, који се бори чак и саме сје- ке Србљане. Колико је жалосно толико је и смејешно да се бјеје тобожњих па- ших штићу, јер не знамо управо што би имали да штићу, кад нам је и онако добро познато све што се у Ау- стрини ради. Види се, да се у свему ин- деификују са Турцима, њиховим ми- шљеницима, као да их је једна мајка ро- дила. Само још их ваљало да унштамо шта би радили они кад би им и ми рав- ном мјером узвраћали и њиховим сто- нама кренули?.

За цетињску сиротињу. Позната ки- нематографска кућа Браћа Пате прире- дила је двије кинематографске представе у корист нашег Црвеног Крста. На трећој представи, која је искључиво приређена за Дјевојачки Институт, приложила је на- челница Института 100 цериера у име улазнице цетињској сиротињи, нашта јој се одбор топло захваљује. Да би се омо- гућило цетињској сиротињи да ове бо- жићне празнике проведе што боље, ди- ректор ове кинематографске куће уз при- помоћ ондашњег кинематографа прире- диле у недељу у 5 сати послје подне и у 9 сати у вече кинематографске пред- ставе у корист цетињске сиротиње. Про- грам и за једну и за другу представу је одабран и с обзиром на хуману сврху, надамо се, да ће пријестоничко грађан- ство у што већем броју посетити ове представе.

Краљу Пјеснику Николи I. и јуначким Црногорцима

Краљ јунаку, Господару
Црне Горе, брда, крша,
Свуд гдје барјак славе носе
Поном снагом сад леписа

Поздрав иде моје душе,
Орца мога задивљена,
Пред јунаштвом, пред витештвом,
Шешик краља прослављена.

Много лета лута мора,
Груди његове тинити знала,
Кад га хара још не бјеше,
На кршах пут познала,
Да изврши најбог свети,
Пророчанство да испуни,
Те оружан онај пође,
Гдје су Срби једи пути.

Гдје су тешики били дани,
Мутне пеле и кријаве,
Од провалот турског мача,
Гдје се српске главе,
Промла, кршиког срца мор'о,
Трешит храбре Црногорце,
Умривајући оном паром,
На слободу јави борбе.

Кад по, ето, зора руди,
На Балкану, преч крива,
Краљ Никол својим ките,
Гдје он чека своја слава.

И похите див јунаш,
Пут им казаш, Господару,
Све света дан и дјену,
Дому милим на олтару.

Слава Теби, Господару,
И јунаштву војске Твоје,
На даљко и ширека,
Прослављено крш своје.

Rosario de Sta. Fe, 1912. Анте Беланић. Бар

ИЗ ЗБИРКЕ „СИНОВИ ОСЛОБОЂЕЊА“

ДЕСЕТ НИКЧЕВИЋА

Рож пријех слутна ко олуја лети
И анјемо пада на брежуљке голе;
Кроз прса промиту оштри бајонети
Посрну гомила, равне боле боле....

Пламас ново сунце на кривом своду
И просиље своје сребристе зраке —
Над хумкама пахих чета за слободу,
И на умарује у крви јунаке.

У подножју брда, гдје Бојана стече,
Бљескају пламени, крису хрпе меса,
Грезне у крви наше млади покољење;
Покли и домиљави, урине потреса.

Десет брата — лава срца гвозденога
Газе дивље, смјело кроз бујину зрна;
Сви наоружани духом младог бога
Касине и дете на гробница приа...

И један другогме снажно руке стежу,
А презрење смрти бије им из зјена
Док оштри вихори с Проклетија режу —
Вај, клоупте путке браћа загрљена....

Бојана урине, лопи се, крв тече....
У језера крви ушну јунаци
Над Скадром се спушта страховито вече,
Гавранови при носе поздрав мајци....

Миђун М. Павићевић

Ускок на бадњи дан

Бадњи дан је освануо
Весели се душа свака,
Неко пјева, неко пуца,
А неко би скоро плака.

У шик зоре звек се чује,
Бадњаци се кући носе;
У радости све се дало,
А некога сузе роце.

Мрак наступа, њом и радост,
Бадњаци се ето ложе,
Коло игра, чаше звече,
А веком се једи множе.

Јел' могуће, да већ тако
Немислосно судба чини,
С родом српским што сад пивни
У несретној домовини?

У палаче и колибе
Веселост је једна иста,
Радује се свака душа
Сијетом јаву Спасе Христа.

Па ко да је данас тужан,
Кад својога радост влада!
Кад и просјак заборавља
Безборј својих тешких јада?

Ах, видите, ено овдје
Службен један ускок стао,
На души му онај тешики
Као сиви камен пао!

Радост му је одузета,
На општини своје није,
Бадњи данак да прослави,
Да се крај свог огња грије.

Он тумара тамо, амо,
Без кућини и општина,
Имао је свога доста,
А сад нема свога — ништа.

Само има мач витешки
И кријенке мушке снаге,
Па се није одрекао
Домовине своје драге.

Ах! она је њему мила,
У тој му је дивни станак;
У тој жељи у слободи
Прославити бадњи данак.

Боже свети, ти се смили,
Те патнику жеље смири,
Не дај да му с' на општини
Мило, родно туђин шири.

Не допусти да га душман
Немислосно тлачи, мори,
Поврати му слободу,
За коју се вјечно бори.

Мило Јововић

ЈЕДИНСТВЕНА И У ОВОЈ СТРУЦИ НА ДАЛЕКО ПРИЗНАТА
ТРГОВИНА СВИХ СРПСКИХ ПРАВОСЛАВНИХ ЦРКВЕНИХ УТВАРИ
НИКОЛЕ ИВКОВИЋА у НОВОМ САДУ у својој кући
дугачока улица бр. 10.

У Српству наша трговина и радио- ница за српске православне црквене ут- варе, неба, лентија, барјаци, плаштаница, крстова, кадионица, кивота, кандила, петохлебница, позилеја (боже цркви), целиваћа, икона, икона на олтару и на гробу и т. д. Играју се барјаци, заставе за свака државна, од највише државних до најниже државних, и свјетом и свјетом. Прилази рад оштрих и наука- вршених, иконостаса, Христових гробова, певница и т. д. добра и редовна свјетовних халфина и т. д. и добар шешира, камилавки, појаса. Све ра- дионице и трговина наше су у свјетов- ној кући а сваку и групу извршујем тачно и брзо под својим личним над- зором. Велики и богато илустровани ценовник шаљем на захтјев бавља.

Никола Ивковић. Нови Сад (Ул. дугачока)
Барјаци, бр. 29

БОЖИЋЊИ ПРИЛОГ

„ЦЕТИЊСКИ ВЈЕСНИК“

Бр. 109., 1912. год.

Борислав Сл. Минић

ОСВЕТНИК

Као да га сад гледам: ситан, неугледан, жмиравих очију, готово без брка, али жив и окретан. Важио је као човјек који не би ни мрава згазио, а и сва га спољашност тако одавала.

Баш тих дана, када сам дошао на дужност, убили су му при једном пограничном сукобу брата када је близу границе на пољу радио.

Да се не би већи заплети стварали и да се не би крв и даље пролијевала, наређено је било да се сви наши клоне од границе и да власти строго пазе, да се не би ништа десило што би изазивало поновне сукобе. Још је било наређено да се и свако од оних, чији су ближињи при томе сукобу страдали, позове и да им се, под пријетњом смрти, забрани сваки покушај освете.

У први мах нијесам ни мислио да га зовем и да му строгу наредбу саопштавам. Рачунао сам, да је то излишно и да он, онакав какав је, и не мисли да предузима што, а камо ли да ће се сам латити да свети убијеног брата. Али доцније предомислио сам се и позвао га, да му то саопштим.

Гледајући га утученог и сатрвеног, онако ситан и неугледан изгледао ми је као какав биједник. Лично је прије на онога, што се сав скупιο и савио врат, да издржи спремљени ударац, него човјек који би хтио да се свети.

Саопштио сам му наредбу и још додао, да се не шали живом главом да шта за освету предузима.

Он ме је саслушао ћутке, повијених плећа, бојажљиво, сав убијен и утучен.

— Јеси ли разумио? — питао сам га.

— Јесам.

— Добро. Животом се не игра.

— Знам.

— И најмања намјера, казниће се најстрожије, чак шта више врло строго, а сваки покушај смрћу.

— Слушам.

— То треба и свима својима да кажеш. Реци: наредба је така и милости неће бити.

— Слушам.

— Послије, додао сам нижим гласом, и сам би требао да на своје утичеш. Ти си миран, уредан човјек, нећеш, знам, бестијати.

— Ни дао Бог! — тргао се живо он.

— То знам, па за то ти баш и вељу, да би своје спријечио, да они не крену за осветом и да се они не свете.

— Неће.

— Мислиш?

— Божја ми вјера, не! Нико од њих неће; не дам им ја! — одлучним је гласом и као са неким дубоким самопоуздањем одговорио он.

— Лијепо. Сад знаш све, па бери памет у главу.

— Слушам! — одазвао се он и живо од мене отишао.

Био сам више него сигуран, да са те стране неће никаква неприлика ни доћи и готово ми бијаше жао што сам га у опште звао и наредбу саопштавао, кад и онако није било од његове стране какве опасности, а у толико прије што су и војне и грађанске пограничне власти учиниле све, да се и најмања повреда границе заштити и да се свака опасност од поновног пролијевања крви избјегне.

Заузет послом, љутња ме била и прошла и готово сам заборавио на то, кад сјутра-дан ето њега опет к мени.

— Шта је? — питао сам га изненађено. — Шта би хтио?

— Ето, дошао сам, да ви се пријавим, — одгорио је мирно он.

— А што би?

— Како оно рекосте, да је наредба: ко се буде светио, да се без милости казни.

— Јесте.

— Да се мушкета?

— Е, без икакве милости.

— Тако?

— Тако, и никако друкше. Зар ме нијеси разумио?

— Јесам.

— Па што би сад?

— Теке питам.

Почео сам се већ и да љутим.

— Сад знаш па иди. Имам ја свога посла.

— Хтио бих вам само рећ...

— Шта ми имаш ту зборити?! Наредба је таква и ту нема никаква збора.

— Лијепо, онда ме мушкетајте! — рече он.

Погледао сам га зачуђено.

— Ево ме, јављам ви се за мушкет! — опет ће он.

— Што збориш, чоче, што ти је?! — Тргао сам се. — Јеси ли при здравој памети?

— Бјех, ма сад ме и није стало.

— Па што би?

— Ја осветих брата.

Погледах га и кад га видјех онаква какав је, не могадох, а да се не насмијем.

Он ваљаше у својој коштуњавој руци умаићену и раздрту каницу, а својим малим очима гледаше право у мене. Ивице уста купљаху му се као на смијех. И он настави сасвијем мирно, онако, како је увијек разговарао:

— Ја учиним своје, а ви сад радите што знате. Убих крвника на мјесто, ни да се копорнуо.

Пустио сам га да прича:

— Јуче, кад се раздвојих од вас, пошао сам право дома, да спремим пушку и фишеке. Чим је мрак пао, привукао сам се граници и пријешао на ону банду. Знао сам добро ко ми је брата макао на душу. То су наши стари крвници. С главе на главу се то преноси већ из давног вакта. Примакао сам му се кући. Ноћ је била као Бог што хоће, мрачна. Није ме нико опазио. Поцео сам се полако, опрезно до прозора, али и ако је био добро запучен, виђео сам га крај огња. Био ми је окренут лицем. Мучно сам се, мучно да протурим цијев од пушке, али не могадох. Гурах али залуцу. Он је био у разговору, а и дијете им се било расплакало, па ме не осјетише. Кад већ видјех да не иде другаче, примакох пушку па један отвор узех га не око и скресах. По сред чела сам га ударио. Јаукују је и пао, а мозак му се расуо. Вирио сам да се не може копорнути, па скочих и ударих у бјегство. Срећа, био је мрак, па нијесу знали гдје сам умакао, али се узбуну на све стране... И тако сад ево ме.

И већ сам се спремао да га пустим да прича што му падне на памет, да бар у ријечима срце истражи кад не може на дјелу, кад стиже коњаник с границе с писмом.

Погранични официр јављао је оно што ми је овај већ причао.

— Несретниче, ти се не шалиш?!

— Не ја, ни дао Бог! — одговорио је он мирно.

— Па знаш ли шта те чека? Знаш ли да ће те мушкетати?

Он ми је нетремице гледао у очи.

— Знаш. Тешто... кад сам ја учинио своје.

И није му било друге. Осуђен је на мушкет.

Држао се као да није ништа ни било. Био је миран, присебан и хладнокрван.

Кад су га мушкетали, ни оком није трепнуо. Стајао је пред цијевима испршен и хладан као мрамор.

Пао је као свијећа и гласа од себе није пустио.

Ко би рекао!

Слободан. Подгорица

ЈА ПЈЕВАМ СВОЈЕ ЈА

Не чудите се пјесмама мојим и не смјате се изнемоћеном трошном тијелу мојем.

Ја пјевам пјесму своју, ја пјевам своје Ја.

Нека вас та пјесма не буни, нека вас не буни ни то од кога она произлази. Пјевам је свим срцем својим, пјевам је свом душом својом.

Ја пјевам пјесму своју, ја пјевам своје Ја.

Не пјевам прошлост своју, ни подвиге своје, него пјесму будућности ваше, тежњу своју.

Ја пјевам пјесму нову, пјесму недожељкану, пјесму новог човјека.

Она је страшна и силна. Силна је као олуј, плаха као муња, а оштра као гром. То је пјесма новог покољења.

Ја пјевам пјесму своју, ја пјевам своје Ја.

Пред њоме непријатељ трне, зауставља дах, стријели и дрхти, губи се и попире и настаје с лица земље.

...Мртви се буде!

ВЈЕЧНА ЉУБАВ

Све је празно и туžno око нас, друже мој! Срце би хтјело од тога да препуни у овом празном животу, у овој митавости!

Дијени дани наше прошлости прошли су и изгубили се као младост наша, као свијећина нашег лица, сјај очију наших и утрнули као што нам и живот трне.

Али и ако је све утрнуло, и ако се све почело да таси у праху, још ништа је остало у дубини душе моје, па дух срца мога. Ја још љубим!

Љубим свим жићем својим, свом снагом својом, сваким и жарком, плахом и необуздано.

Ја љубим стону крвљу потопљене ове земље, у којој сам понизио и за коју сам цијелог свог живота живио.

Љубим се тече него сам икад ништа љубио и за њу осјећах силније него што сам осјећао у раној младости кад сам од тежње ноћи бдио пред прозорима моје драге.

Ја љубим отаџбину своју и само чекам на тај недочекани тренутак кад ћу јој са љубавом својом и свој живот на жртвеник приијети не толико што јој могу помоћи колико да завиједоцих непамјерну љубав своју према њој.

Њој хоћу да дам оно што је у мени још остало вјечно и неугашено, да њој дам оно што ми ни вријеме, ни живог, ништа одузело — оно, што је у мени вјечно и бесмртно остало.

Па и кад дух мој остави трошно тијело моје и кад ме не буде на земљи више, моја ће љубав над мојом земљом бдити и биће вјечна и бесмртна.

МОЈА МОЛИТВА

О како је, мајко, топло у крилу твоме и како су топле молитве твоје, што као бројанице, зрно по зрно, клизе са усана твојих пред лицем Господа Бога.

Али ја знам, мајко, једну молитву топлију и ујердију, молитву, која је узвишенија и која ме у више свјеро носи.

Њу ме нијеси научила ти, и ако се знаш тако топло и ујердно Богу да молим.

То је молитва моја коју шаљем Творцу за добро земље моје. Она не силази са усана мојих, него се дубоко крије у срцу моме. Ја је не изговарам, јер се бојим да је ко не оскрнави.

То је молитва, која ме зацаја и од које се цијелој живота свог не одвајам. Њу носим у срцу своме, с њом лиједем и устајем, с њом живим и спавам, њоме је обухваћено цијело жиће моје.

О да ми је, мајко, да се поново родим, па да ме њоме будиш и успављујеш, да ме њоме одљиваш и уздигнеш, да ме њоме запојиш и освјежиш!

То је молитва над молитвама, то је земаљско божанство.

Ох ти си ме, мајко, научила само да љубим, а заборавила си да морам и да мрзим.

У тој молитви о мржњи требала си да челичиш тијело моје, да будиш снагу моју, да ме уздигнеш и зацајаш, да бих могао како треба своју отаџбину да љубим.

Без те мржње, моја је љубав слаба.

НАША ХИМНА

У мојим ушима звоне пјесме разне, али у мојој души одјекује само једна!

Дијене су пјесме што звоне у ушима мојим, али је она, што је у души осјећам, божанскија.

Свако пјева себи и своме: чобан стаду своме, тежак њиви својој, радник рукотвору своме, заљубљени драгој својој.... Свако пјева о оном што му је најближе и што му је на срцу.

Али када бих све њих скупио у једно коло, када бих сва та грла саставио у једно, и када бих све те пјесме стојио у једно и кад бих те жеље слио у једну... о, тада би одјекнула пјесма над пјесмама, химна наша.

Са наших усана она би звонила, из наших се груди винула, али би страшно одјекивало тамо иза оних огољених и вјечно сивијом покривених брда, међу оне, који су научили да слушају само дзелек и плач браће наше.

«Онам', онамо»....

Даљина је, грла их наша не би могла добацити, вјетар их не би могао понијети, али би их одио прасак пушака и рика тонова наших.

Мићун М. Павићевић, Цетиње

ИЗ ЦИКЛУСА: „КРОЗ МЕЋАВУ“

ПУЦАЈТЕ СТЕГЕ!

Пуцајте стеге, окови и ланци,
И опште форме, што ми се намећу;
О, пустите ме, модерни дивљаци,
Ја у квргама више живјет' нећу!

Ја мрзим овај трулеж, распадање,
Живот, кроз који сви једнако пузе,
Богове лажне, једнолико ткање,
Намјештен кикот, изнуђене сузе...

Пуцајте стеге!... Умјетник слободе
У вама неће да тавори дане,
Његове мисли висинама броде,
Као кроз сумрак кугле усијане.

НА ЈАДРАНУ...

Са висина вихор шиба,
На западу румен трне,
Вал за валом лађу гиба,
Витлају се тице црне.

Море шуми, лађа тоне,
Из даљине крик се чује,
Два веслара сузе роне,
Тужно негдје звона брује.

Мрак проноси студ и језу,
Чун пошљедњи морем броди,
А ја певам марсељезу
Српском мору и слободи.

ЈА ХОЋУ...

Ја хоћу душе смјеле, снажне, јаке,
Ја хоћу срца од жељеза јача;
Ја хоћу дивље окрутне јунаке,
Што не презају од ватре ни мача.

Ја хоћу једно ново покољење,
Које ће крвљу видат' ране старе;
Ја хоћу живот, борбу, снагу, врење,
Ја хоћу дрске, круте немаре.

Ја хоћу нове путеве и стазе
И чеда, која носе гром у шаке;
Ја хоћу људе, што по блату газе
Да дигнем духом небу под облаке.

Ја хоћу сунце, истине и духа,
Да васкрснем оне, што у порок пахну,
И да потресем покољења глуха;
Ја хоћу здраву, умну омладину,

ПАТИ!...

Пати у болу дубокијех рана,
И слушај урлик сломљенога срца;
И кад је твој дух мучења Нирвана:
Не дај да суза у очима врца.

Све што животом самосвјесно живи:
Болује, пати, урличе и жуди.
Пати, мој друже, мој соколе сиви;
С поносом презри сажаљења људи.

МОМЕНТИ...

На пољу јесен хладна и мочарна.
Мене све ране мога срца боле...
Звижди... Урличе вјетар с голих страна
И у мом врту крши гране голе...

Ах, како страшно јесен тугом бије
И прича повјест рана мога срца;
Ах, како страшно душом вихор вије
И раздробљено срце болом грца...

НА РАСПЕЋУ...

Над гробом мојих нада
Црна се поноћ свила;
На срцу очај пада,
Умиру чувства, била.

Кроз буру жића мога
Вапије младост рана;
На крсту распетог
Бију ме сваког дана.

Крше се моје кости,
Суза ми зјене мути;
А Господ цар милости
Гледа и нијем ћути.

Борислав Сл. Минић, Цетиње

ЊЕГОВА ПРВА РАДОСТ

Она није занатлино. Као граничар погинуо је у сукобу са Арбанасима. Ни за гроб му се није знало. Он је онда био још у новоју. И најстарији му је брат пошао трагом оца. Убили су и њега.

Једва је имао седам година, али врло добро памти кад му брата доиђеше мртва кући. Глава му је била сва размрсана. Овога га ударило посред чела, просуло мозак и избиле на поплак. Прса су му била сва изрешетана, умрљана крвљу и нагрљена. Из њега је лизгала крв, која се отезала далеко од њега. Унаваженом главом било се просуло загасито бледило, очи са раширеним, укоченим зеницама изгледаше су као да су од стакла, уста отворена, нијеза и хладна, а вилице повучене на ниже.

Мати му је пала по мртвом тијелу и залезекала тужно и бољно, да је и он на сав глас зашитао, али су га брзо уклонили.

И ако су га одвели чак у другу кућу, на другом крају села, и није више гледао на оно тијело умрљано и попрскано крвљу и ону унаважену главу, ипак је она толико утисла оставила на њега, да му је врло често излазила пред очи, па и доиђије кад је већ почео стасавати и када је у пољу изводио браве на пашу.

Пусти браве по пољу да пасу, прилегне у какав хлад, и предаје се размишљању. У себи осјећа натириродну снагу. А зачује ли се прасак пушке, усплахирено скаче, узнемијерено гледа око себе и чисто похотино уипре поглед на ону страну од куда је пушке чуо, спреман да полети и сам тамо. А кад се све утиша, када се на путању нико не одазове, он се онет суншта на траву, гледајући се како се очекивању иренирило и што није оно што он желио.

Кад се врати из поља кући, на браћу рату јер и један на улици, да се што прије умијеша међу другове, да импотијент са њима разговор о бојевима и мегдинима или се прикучи старијим људима, да слуша њихове зборе и разговоре и са највећим уживањем гута њихове ријечи и приче о пограничним сукобима, све до год мати по њега не дође, да га кући одведе, коречи га што се до неко доба ноћи по селу повлачи.

И вишњи су му вечери миле, кад завије свијет, и кад се старији људи окупе крај огња, кад разнежу приче и кад гусље загуде и пјесма се зајева.

Са највећим уживањем гута пјевачеве ријечи, уноси се свим срцем и душом у пјесму, јадикuje, гужи и јеца заједно са струном. Очи му сузе, он блиједи, трза се и трне, стрепећи и напрежући се заједно са јунацима, који су у певозли, заустављајући дах у другима и једва чекајући, да их ратна срећа послужи, да надвладају непријатеља, те се онда освјежава, као да и сам у томе окршају, кога гуслар пјева, има удјела, као да се и сам насјекао непријатељских глава и са њима богат шићар дијелио.

А кад се доцкан кући врати са тих сједника, мајка га кори, милује и пажљиво свјетлује, да по селу не дута и да јој бриге не задаје. Он се умилато уз њу привија, обриче јој да неће више тако по селу залазити, да ће је слушати, али сјутра дан све те укоре и објекта заборава и на глас гусла и пјесме јури као неком силом гоњен, да гуслару пали у очи, да заједно са гуслама трза и јеца, и да се онет доцкан кући поврати.

Једнога дана, заморен и малаксао, легао на траву, размишља и наседнује се. Мисли како би појевао.

Иза њега, обасјано сунчаним зрацима, пружа се пространо зелено поље, оточено бреговима по којима се тек по које дрво види као да је нарочито удешавано да погледу не смета, а на дну поља, уз сами бријег, стоји прилепљено његово село са старим и наорним кућама као гнијезде ластина. Далеко је и у њему се не види ништа, само што се дим диже кроз кућне проворе.

Пред њиме, испод малог брежуљка на коме је, протеже се равница дуга, пространа и готово неодољива, губећи се у планинским ланцима, које се као кроз сумањину виде. На дну пољане, колико поглед досеже, бјеласа се овећа кућа, турска караула, а за њом, даље, у клацима и ланцима, провирује арбанаско село.

И док цијело поље у миру почива, да се ни шепњави влат не делуја, из зелених брежуљака, што се као насађени пружају од каменних ланаца са десне стране од њега, досижући готово брежуљак на коме је, чују се звона на отпловима и, е времена на вријеме, окине се глас чојана, којим опомиње раштркану стоку...

Он се, задубљен у размишљање, шири по трви, отеже рукама на десно и лијево, гледа у чисто небо, готов да задријема, а изненада са тих страна зачу се шљач и зачомагање. Он бунувно подиже главу, погледа на ту страну и стаде ослушкивати.

Чу се и лавез паса, неки измијешани гласови и јача кукњава, вика и коменање, да његов пас начули уши, готов да зајаје. Он га позва к себи и док је пас посаушно увијао репом и главом угурао међу његова кољена, наста се те исте стране кленет звона и приуцање пушке.

За тренут она био је већ на ногама, закарена лица и свијетлијех очију. Погнута тијела суну низ бријег, протрча поље што га је диједило од зеленијех брежуљака и лагач се напрати по обзирати се на пса, који се умињао да га стиједа.

Арбанасице су, ипак, поред њега пролетјеле, а пушке су све више и јаче проглате, али је он јурио све даље, док се није обрео у диму који се био подигао од пушкарња.

Зауставио се тек кад му је псе зарежао. Погледао је љутито на њ и видно како се иза једног жбуна према нечему напреже, опружених задњих ногу, чисто укочених у влажну земљу и истегнута врата, укочених очију и разваљених чељусту.

Имао је шта и видјети! Готово под самим жбуном лежао је рањени Арбанас, а из груди му лизгала крв, натапајући кошуљу на њему и сливајући се на ниже. Руке су му уз згичено тијело биле опружене и умрљане крвљу, од које су се трагови видјели и по трви и по суварцима од дрвета. Замагљене, једва отворене очи гледаше су несвијесно у пса, који се пут њега запосио, крклајући и стегући.

Без даха, заирепашћен, он је стајао пред рањеником. А кад му је поглед пао на дуги револвер, са сребром извезеном јабучицом и швараном разновојним кршевица, његове су се очи радосно засијале, похудно је полетио за њим, чисто страхујући да га не изгуби, чврсто га је дохватио и од велике среће и задовољства готово уз тијело првљубио. Крклајући и стегући, рањени Арбанас је превртао очима, напрежући да подигне главу и да се једном руком одупре о земљу. И он је одједном опазио како Арбанас укочени поглед у њега утире и очи му криваве. Од силног страха он је задрхтао сав, а рука му се несвијесно сама дигла и он је сасуо револвер у Арбанаса, који је јекнуо, још више закрљао, подигао се тру-

ном и свом тежином пао, а крв му је још јаче јурења из груди.

— То ти је за брата! — чисто је кивнуо и зажарена лица ужагренних очију, сив узбуђен пагао пут седа као да су га крила носила...

*

Заставио се тек код браве својих не знајући шта се све са њиме збива и пламтећи од силног узбуђења. Превртао је револвер, окретао, загледао и уживао у њему, не знајући од силне радости да се снађе.

На брзу руку покунио је браве и загнао дома, горећи од нестрпљења да што прије стигне и да се пред мајком појави.

И када је ушао у кућу, задјенуо је тешки арбанаски револвер о нас, придржавајући га руком и са великим поносом приступио је мајци, која је крај огња сједила.

Зажарена лица, избацијућу прса напријед, чисто се осјећао како је пову снагу одједном добио, ојачао и препородно се, те ступи корак напријед, гледајући у мајку поносно, а револвер му је подрхтавао у руци.

— Ђе си ти досад? — основала га је топло. — Доље је опет судара било, па сам се препала да ти се што не догоди, кућо моја.

Цена благоди и милости га је разљежила. Очи су му се наводиле, осјећао је како се у њему нешто криш и ломи, како се пење на више у подграц и како га гуши и дави, па се баци мајки у крило и заплака свесрдно и гласно, припијајући се уз сухо тијело њено и кријући уплакано лице у топла њедра њена, стежући је све јаче к себи.

Она га је зачуђено посматрала, млијући га по некој коси и тенајући му као малом дјетету, док не осјети како јој нешто тешко клицу низ бедрца пуши и дад не!

Она се запрепасти. Цијело погледа на револвер, па на њега и чисто га одгурну од себе.

— Несретнице! — готово зашипка. — Шта ти је то? Од куда ово? Ђе си узео, ђе?

Он не одговори. Обијема рукама хваташе се за њу, градећи је све јаче и унијајући се у њу.

— Ти и... ти си га — замуца она, али се брзо граде и крикну: — Оклеп ти је гај левор одмах да си рекао?. Оклеп?.. Одмах из овијех стопа да га вратиш од кога си га узео!...

Он подиже главу и преплашено је погледа.

— Нијесам га узео...

— Ко ти га је дао?. Кажи, ко ти га је дао?. Кажи: ко?..

Он поносно диже главу:

— Уграбио сам га! — рече.

— Уграбио?. Од кога?..

— Мало прије...

Она хукну и сва запламтјела ухвати га за мишице.

— Чула си мало прије пушке. Зађели се наши са онима тамо. Шћели су зар да уграбе нашијема браве. Већ су их били и изагнали, кад прискочише наши, те отворише ватру и наста прелом. И ја потекох... Ижеља ми бјеше да виђу како је. И намјерих се тако...

Она претрнула сва.

Он јој се умилато приближи и стаде се око ње увијати, причајући јој:

— Не знам ни сам како је било... Теке се падох тамо, а наш Зељо заио се пут једнога Арбанаса. Био је већ пао... Уграбих му левор и сасух у њега... Ето ти...

— И уби га?

— Догукох га... Није се ни копцнуо!

— Грди грдове! — пријекорио ће она, млијући га по лицу. — Није то, кућо моја, за тебе.

— Вићеш ти!

— Осветице мој! — грли га и геша му она, облићена сузима.

Он је само погледа и побјеодносно се осмрхну.

— Чека те... Још ћу јави... То је теке за брата...

ИЗ ТУЂЕГ ВРТА.

Кернер

НАПРИЈЕД

Брзо, напријед, народе мој! Знаци ватре се диме. Са сјевера јасно избија свјетлост слободе, а ти треба да зарониш свој мач у груди непријатеља. Брзо, напријед, народе мој! Знаци ватре диме се. Усјев је зрно; жетелац не оклијева! Највећа и пошљедња је свегнија у мачу. Забоди копље у своје вјерно срце; отвори пут слободи и зали земљу својом крвљу!

То није рат за који круне знају; то је крсташки рат, то је свети рат! Право, обичаје, врлину, вјеру и савјест тиранин ти је ишчупао из срца. Поврати их побједом своје слободе! Вапај предака виче: „Пробуди се!“ Развалине, колибе проклињу бијес разбојника; срамота твојих кћери тражи освету; мучка смрт иште крв твојих синова!

Разбди плуг, баци своје дјело, пусти нек дира и разбој мирно стоје, напусти своје дворове и своја дворишта, пред којима се љепријају твоје заставе! Земља хоће да види свој народ под оружем. Ово је велики дан, кад треба градити олтар у вјечној зори народне слободе. На јуначкој смрти сазидај свој храм.

Што плачете ви, девојке; што тужите ви, жене, за које Бог није створио мачеве, кад ми бацамо своја млада тијела у редове наших утјетача? Зашто да вам не подиже плашевљења за борбу? Та ви можете весело приступити бојном олтару! За ране има лијека, и ви ћете побити у својим усрдним молитвама, лијеку и чистој побједи побожности.

Молите се дакле да се наша стара снага опет пробуди, и да ми опет будемо народ побједе, мученици свете народне ствари. Призовите сјени наших предака, као геније освете, као добре анђеле, праведнога рата! Бди, Лујзо, с благословом над својим војном; дух нашег Фердинанда нека нас води напријед! И све ви, јуначке сјени слободне земље, са нама, са нама и са нашим заставама!

Небо ће нам помоћи: накао мора уступити! Јуриш, јуриш, ваљани народе! Слобода зове на јуриш! Снажно удара твоје срце, високо расту твоји храстови! На бреговима својих љешева високо пободи заставу слободе! И тада ћеш стојати, народе мој, овјенчан срећом и у светом сјају слободе, као некад. Немој заборавити вјерене мртве, и украси и наше урне једним вијенцем храстовога лишћа.

Анда Негри.

МАТИ

Не плачем, не. Знам добро да ти то нећеш, сине. Срце се камен под црнином, ђутљиво срце које те не чека више. Не плаче се за палим херојима.

Једно име удубило се у памет: Шара-Шат. Тамо си пао у локви крви, и затим ти главу одрубисе, сине!... Не плачем, не. То је слава.

Овога часа толико мајка имају као и ја срце од камена, и као и ја лице у агонији!... Ћуте. Тако хтјеле Домовина, и нека тако буде: Домовина, љубав, која је јача од сваке друге љубави.

О сине, ја те створих од свога младога меса; храних те својим руменим венама, и она сила која ме једина ради тебе креташе, сада одржава моја свела уда.

У теби пламти суштина мога живота, и ти си са својим ткивом још приљубљен уза ме као онда када су трзаји твога тијела биле ране моме тијелу.

Носим под скутом грозне твоје ране, шта више, осјећам гдје се и моја глава котрља одрубљена по прљавој земљи, а крв шикће до Бога.

Умирем двије смрти; издишем у себи и у теби. Али суза немам, ти их нећеш. Долази рат, и младе хероје носи попут олује, а зашто.

То не каже нама, блиједим мајкама. Он пролази и узима. Уз звук трубе, уз ударце добоша, уз сјајну сјену гробова, уз ригам химна и митраљеа скупља.

И гони буљуцима синове наше гдје само један пламен носи живог и смрт; и за тај удес ми бдиемо над златним колијевкама и скромним постелима.

Покривите се ћутањем, о свега уста; о срце лудо, утишај се; не зазивај Бога, јер Бог не слуша: тако хтједе Домовина. И тако нека буде.

Шта би друго могла рећи, Домовино велика? Празна је кућа, угашено огњиште: а ја покуних са огњишта непео и њиме направих своје вијенце.

Окамених се уморна чела у љепоти светог поноса, ради Тебе, Домовино. Мајка хероја не плаче. Каткада мршаво лице и уснице за ваздухом који јој недостаје.

Напреже, и крв, кап по кап, цури из ране која се услијеца у дубину њезине утробе, и подгриза јој живот, као длијето камен.

Али нико неће чути да уздишем са очајним гласом над покојним сином; он стоји лицем према слави која га прикрива за материнску љубав као за свети крст.

Hermann Sudermann.

БАЈКА О БРИЗИ

(Из романа „Frau Sorge“)

Била једном једна мајка, којој је драги Бог поконио једног сина, али она је била тако сиромашна и сасмохрана, да није имала никога, ко би јој дијетету скокритени кум. И она је уздисала и мислила: „Гдје ли ћу наћи куму?“ Али једнога дана, у акшам, дође јој у кућу једна жена, обучена сва у сиво одијело, а на глави имађаше сиву махраму; она рече: „Ја ћу ти бити твој сину кума, а и стараћу се, да од њега постане ваљан човек, који неће дозволити, да од глади умре. Али ми мораш поклонити његову душу“.

Мајка задрхта и рече: Ко си ти?

— Ја сам Брига, — одговори сива жена.

Мајка је плакала, али пошто је толико морала плакати, даде жени душу свога сина и ова га држаше на крсту.

И син растијаше, а морао је тешко послове обављати, да би кору хљеба заслужио. Али како није имао душе, није имао ни радости, па ни младости и често би погледао мајку своју са очима пуним пребацивања, као да би хтио питати:

— Мајко, гдје остаде моја душа?

На то се мајка сневесели и оде тражити за њега једну душу.

Она запитала звијезде на небу: Хоћете ли му поклонити једну душу? — Али оне одговорише: — Зато је он сувише низак.

Онда запитала цвијеће на ливади; а оно рече: — За то је сувише ружац.

Онда запитала птице по дрвећу; а оне рекоше: — Зато је сувише невесео.

Онда запитала високо дрвеће; они одговорише: — За то је сувише понизан.

Запита мудре змије; оне рекоше: — Зато је сувише глуп.

На то пође плачући својим путем. Али у шуми је сусретне млада, лијена царева кћи, коју окружаваху многи дворани.

Она видје мајку како плаче, сађе са свога коња и поведе је собом у двор, који бијаше вас од суха злата и драгог камења сазидан.

Ту је почне испитивати: — Реци ми, зашто плачеш? — И мајка се изјада царевој кћери, како сину свом није могла прибавити ни душе, ни радости, ни младости.

На то јој одговори царева кћи: — Ја не могу гледати, да ко плаче! Знаш ли шта?, ја ћу му поклонити своју душу.

Мајка паде пред њом на кољена и љубљаше јој руке.

— Али рече царева кћи — ја то нећу друкче учинити већ ме он мора испросити за жену. — На то оде мајка с њом сину свом, али Брига му већ бијаше омотала око главе свој сиви вео, да је одмах ослијепио и није могао видјети цареву кћер.

Мајка ју је преклињала: — Драга Бриго, ослободи ми га.

А Брига се смијешила и сваки, ко би је видио на смијану, морађаше плакати; она рече: — Он се сам мора ослободити.

— Али како ће он то учинити? — запитала мајка.

— Он ми мора жртвовати све, што му је мило и драго, — рече Брига. То забоље мајку јасно, те леже и умрије. А царева кћи чека још и данас на свога просиоца.

Ламартин

ЈЕЗЕРО

Вјечито гоњени новим обалама, у вјечној ноћи посени без повратка, чак никад нећемо моћи, на пучини година, бацити котву једног јединог дана?

О, Језеро! Година је тек завршила свој ток, и покрај драгих таласа које је она требала понова да види, погледај, долазим ја сам да сједнем на овај камен, гдје си ти њу медао како сједи!

Ти си и тада хујало испод дубоких стијена, ти си се исто тако ломило о њихове мишице; вјетар је исто тако бацао пјену твојих таласа крај њених обожавањих ногу.

Једно вече, сјекаш ли се? Ми смо се возили у мирној ништини, ништа се није чуло на води и под небом, осим шум-весела која су равномјерно ударала на хармоничним таласима.

Наједанпут, нагласцима непознатим земљи, са очаране обале чуше се одјеси, таласи запијемше, а глас који ми је тако драг зачу се:

„О, вријеме заустави свој лет! а ви милостиви часови, задржите свој ток! Допустите нам да уживамо кратке радости својих најљепших дана!

„Много вас несрећних овамо доље моле: теците, теците за њих; узмите са њиховим данима бриге које их прождиру; заборавите срећне.

„Али ја залуд тражим још неколико тренутака, вријеме пролази и бјежи; ја рекох овој ноћи: „Успори свој ход“; а зора је дошла да растури ход.

„Волимо се дакле, волимо се дакле! Уживајмо, јер вријеме пролази! Човјек нема пристаништа, вријеме нема обала; оно тече, а ми пролазимо!“

Суревњиво вријеме, могу ли се вратити они тренуци заноса, кад је љубав у дугим таласима преливала нашу срећу; зашто и ти часови не пролазе онако споро као дани несреће?

Шта, зар неће од њих ни трага? Зар су прошли за навијек? Зар су сасвим изгубљени? Зар то вријеме које их је дало, зар то вријеме које их је избрисало, неће нам их понова вратити?

Вјечности, ништавило, прошлости, мрачне провалије, шта чините од оних дана које сте прогутали? Кажите: зар нам нећете вратити узвишени занос који сте нам отели?

О Језеро! О нијеме сјене! О пећине! О мрачна шумо! Ви, које вријеме штедите, или који се можете

подмладити, сачувајте од ове ноћи, сачувај и ти лијепа природо, бар спомен од ове ноћи!

Нек тај спомен остане у твојој тишини и у својим бурама, лијепо језеро у изгледу твојих насмијаних брежуљака, и у овим црним јелама, а у овом дивљем стијењу које се нагиње над твојом водом!

Нека та успомена остане у вјетрићу који држи и пролази, у хуци таласа и у звијезди блиједога чела, која осјетљава благим зрацима твоју површину.

Нека вјетар који јеца и трава која уздише, нека лаки мириси твог ваздуха, нека све што чује, што види и што уздише, нека све то каже: „Они су се вољели!“

Н. Толстој

БРЕМЕ

У Москву послје Француза (1812. г.) дошла два сељака — да траже благо; један је био мудар, други луд. Заједно дођоше на згариште и нађоше нагорену вуну. И рекоше: добра је за домаћу употребу. Свезаше колико су могли понијети и пођоше. На путу, на улици видјеше, гдје испод асуре лежи сукно. Паметни сељак баци вуну, свеза сукно колико је могао понијети и баци на плећа. Лудак рече: „Зашто да бацим вуну кад је на плећима добро привезана“ и не узе сукно. Пођоше даље и видјеше на путу избачено одјело. Мудри баци сукно свеза одјело и однесе. Глупак рече: „Зашто да бацим вуну кад је добро привезана“. Продужише пут и угледаше сребрно посуђе: Мудри баци одјело и сабра колико је могао сребра и понесе; а лудак не остављаше вуну због тога, што је била добро привезана. Још даље угледаше злато. Паметни сељак баци сребро и узе злато, а лудак рече: „Зашто скидати вуну кад је лијепо свезана и добро се држи на плећима“. И пођоше кући. На путу из ухвати киша, и вуну тако покваси, да ју је лудак морао бацити и дође кући празних руку, а паметан донесе злато и поста срећан човек.

Иван Тургенев

НА МОРУ

Возио сам се на једној малој лађи из Хамбурга у Лондон. Било нас је двоје путника: ја и један мали мајмун, кога је неки хамбуршки трговац слао на дар своме пријатељу Енглезу, с којим је стајао у трговачким везама.

Он је био свезан танким ланчићем за једну клупу на палуби, непрестано се вртио и окретао и ништао тужно — баш као птица.

Кадгод би прошао крај њега, пружао ми је своју црну хладну шапу и гледао ме тако тужно својим готово човјечјим очима... Ја сам му узимао шапу и он је престајао да цвили и да се врти.

Било је потпуно затишје. Море је лежало као каква непокретна оловна површина. Видокруг је био врло мален: на мору се бјеше слегла густа магла; она је обвијала чак и врхове катарке и умарала и тупила поглед својом меком паром. Сунце је висило као тамно црвена мрља у овој магленој пари; а пред вече је сјало неким чудним тајанственим сјајем.

Дуге равне пруге, сличне борама тешке свилене хаљине, летјеле су једна за другом с кљуна лађе, шириле се, коврчале и опет изравнале, сударале се и ишчелавале. Пјена је високо извијала испод једнолико лупкајућих точкова; бијела као млијеко, дијелила се сикћући у змијуликом зраку, а за тим се распленила и ишчезивала, прогутана маглом.

Непрекидно и исто тако тужно као цвиљење мајмуново јечало је на стрижењем дијелу лађе мало звоно.

Од времена на вријеме изронио би морски пас — и убућнувши нагло, ишчезавао под једва узмућеном површином.

Капетан, ђутљив човек с мрачним, препланулим лицем, пушио је своју кратку лулу и пљуцкао љутито у мирно море.

На сва моја питања одговарао је непрекиданим гунђањем, хоћеш — нећеш морао сам да се обратим на свога јединог сапутника, мајмуна.

Сво сам крај њега. Он престаде цвилети и пружи ми онег своју шапу.

Као каква устављива влага слегла се над нама непокретна магла, и ми смо готово бесвијесно изгубљени у мислима, сједјели један крај другог као рођаци.

Сада се смијем томе; али онда сам имао сасвим друго осјећање.

Сви смо ми дјеца једне мајке — и мени је мило било, што се једна животиња тако повјерљиво умирила и привила уза ме као уз рођака.

А. Хедстјерна

ПОНОЋКА ГОСПОДИНА ДОКТОРА

Божич!

Каква разлика између некад и сада! Али није ли зар сад био сретнији! Та сад се бијаше ријешно свих тих глупих брбљања и ограничених душевних видокруга. Тамо гдје се на смрекама обраслом полуострву дизала очинска кући, тамо под ниским кровом, између тијесних зидова, тамо је он пуних двадесет година о животу и свем осталом мислио онако, како су мислили други: отац и мати и стара тетка Ана, школски и домаћи учитељ. К' ква то бијаше уза, каква тамница за душу!

А ипак није изгледала тако опасно та тамница, обасјана децембарским сунцем, у блиставилу снјегега, са својим бијелима засторима, са димњаком, из којег се извијао густ сив дим, и са малим, сјајним прозорима.

А стари поморски капетан, докторов отац, који се још са седамдесет година тако брзо и еластично пењао степеницама, и стара капетаница, која је, и ака запослена, чежљиво завијивала кроз прозор — нијесу баш учинили утисак строгих тамничара. Та бијаху у њих тако вјерне, благе, љубазне очи, па оне сиједе власи на глави!

Али доктор, који је у саоницама сједио умотан у крзно са лабровим шубаром на глави, знао је то боље. Ипак бијаше чудно, да га они ланци нијесу особито тинтили, док их је носио. Он је у својој наивности био сретан. Можда — сретнији него сада — можда! Али када је за тим отишао на свеучиште, међу „слободне духове“, тад је истом осјетио своје дубоко понижење.

Срећом доспио је још доста рано, да празни чаше с оним двадесет петогодишњим херојима, који су јели крух својих отаца, у доколици скидали са пријестола божанство, који су нијекали нит послушност између родитеља и дјете, који су се ругали љубави између мужа и жене, који су мислили да за своју срећу не треба свештеничког благослова.

О ту је он одахнуо. Бијаше му, као да је са себе скинуо крути стезник и обукао широко, пространо одјело. Истина, у почетку га је у њему мало зебло, јер ондје, уз она стара срца, бијаше тако чудновато топло, уз она срца, која у свом егоизму и деспотизму хтједоше да га прикваче за читав живот; па кад су младе госпођице са кратком остриженом косом с њим разговарале и расправљале о „слободној“ љубави, тад се кад и кад међу њега и ње утиснуло мило, девојачко лице са ведрим челом и модрим очима, које га је зачуђено, пријекорно и жалосно гледало. Бијаше то мала Јулка, његова сунрачица из дјетињства, о којој је знао, да га воли, и ако међу собом никад о том не проговореше.

Тад је дошао прелом с оцем. У новинама је наиме писало, да је доктор Бјерк на једном свечаном комерсу са „младима“, славио неког писца ради његова одважног нападаја на предрасуде и мрачњаштво. Из тога реферата увидио је капетан, да се под тим „мрачњаштвом“ разумијева оно, што је он у свом животу највише цијенио, — и тако је дошло, да млади доктор три

пуне године није посјетио свој ојински дом. — Али тад је о Божићу писала мати: „Отац ти стари, а и ја сам слаба и уморна. Драго дијете, ваљда нећеш, да твоји родитељи заклоне очи прије него те још један пут привину на срце? Зар не, ти ћеш бити понуслив и пријатан срам твога старог оца?“

И тако је о Божићу отпутовао кући.

На великим степеницама стајао је стари капетан Бјерк усправан и укочен као некад, кад је оно пошљедњи пут загрлио свога сина, а његов је глас дрхтао исто онако као некад, кад је раширио руке и рекао: „Здраво Густаве! Желим, да узмогнеш код нас угодно провести неколико седмица!... Дуго је, што нијеси код нас окусио Божићних колача“.

Мајка не рече ништа, али дубоке боре њезиног старог лица освијетлило је прамен чежљиве, сјетне материнске љубави, кад је сина привинула к срцу.

Вече прође. Ни ријеч није пала о неспоразуму, што се бијаше утиснуо између родитеље и сина. Гдје-год се окренуо, видио је само љубав. Она је просијавала испод густих очевих обрва, као и из мајчиног благог и њежног осмијеха. Чак и она стара вјерна послуга веселила се, што је господин доктор дошао опет као и некад. Па кад је изашао на дворниште, да види како се вранци госте уз ражино класје, тад стари кућни пас зазвечи својим ланцима, веселим лајањем изјављујући да није заборавио свога младога господара, који га је вазда помиловао, кад је пролазио уз насју кућицу.

За њим изашао је и стари капетан, потањшао га је по рамену и рекао: „Синко, не смијеш своју стару мајку сматрати за дјетинцасту, али ја бих тако радо имао Божићно дрво са свијећницама као оно некад, док си још био мален. Оно је већ приређено. Реци, синко, хоћеш ли имати Божићно дрво као некад?“

Јест, он је хтио. Чудновато, тај дом, тај „затвор“ више му се није чинио тако тијесан. Морао се ваљда проширити, док он бијаше одсутан.

И запалише дрво, а Густав је сједио за столом, на ком су сијале Божићне свијеће, а отац је одбацио димове из дугачке луле, коју му је син о Божићу даровао. Додуше, није му тако сладило као из његове старе, зачађене луле, али стари капетан није то одавао.

Кад су отац и син пошли на починак, остала је још мати, да поспреми и почисти сто. Тад је тихо, сасвим тихо отворила врата Густавове собе. Он је још бдио и зачуђено ју погледао.

„Мајко!“

„Хвала ти, синко, што си дошао. Туробни и самотни бијаху нам пријашњи Божићни благодни без тебе“.

„Ипак сам често мислио на вас“.

„Знам, знам, Густаве! Вега између родитељских и дјечјих срдаца је јака. Свијет и људи и сваки нови утисци дуго морају на њим глодати, док га сасвим раскину. Бог те благословно и било ти угодно у твојем старом дому“.

Густав није одмах заспао. Мислио је на своје другове. Ко зна шта сад раде! Бијаху се договорили, да ће Бадње Вече провести у кући Бломовој, јер су те досадне вечери све каване пусте.

Прије поноћи опет кућа оживјела. Стари капетан од своје пете године није занемарио поноћке, па је и сад хтио пробавати. Он узе свијећњак и пође према вратима.

„Камо ћеш?“ упита га жена.

„Пробудићу Густава и запитати га хоће ли к поноћки“.

„Пусти, пусти га, нека спава, пусти нека, мислим, да би нас попрадио, да је био будан. Не бих хтјела да ме одбије“.

Капетан стави свијећњак опет на мјесто и загрли своју жену. „Ми смо убоги, слаби родитељи“.

„Јест, али знаш, да Густав има оца, који је јачи од нас“.

Кад су прапорци на саоницама зазвечили и оне пројуриле мимо Густавог прозора, прене се он из дрјемежа. Ах тако, то се они возе у цркву! помисли он. Управо је сасвим добро, што га нијесу пробудили, он

је волио остати код куће. Ипак — бијаше тако давно, што он о Божићу није био у цркви. Додуше, није му било до учитељеве свирке, ни до сељачког пјевања, али било би угодно удахнути мало свјежег, зимског зрака, кад и онако не може спавати.

Он скочи из кревета и одјену се. Старог парина ваљда нијесу узели собом. Још би можда могао присијети. Али каква је то управо будалаштина? Зашто није могао даље мирно почивати? Кад би га сад видјели његову другови!

Јест, стари парин бијаше код куће па и мале саонице. Стари слуга помогне доктору и он одјурн.

Спомињеш ли се још црквике на хумку у твојем родном мјесту о Божићу? Бијелила се између смрека и јела, над језером и фјордом између истока и запада. Означивала је излаз сунца, што је са Христом обасјало свијет, показивала је и сунчани запад, који се слегне на све нас у вечер нашег живота, кад смо спремни, да уђемо кроз врата, што воде на гробље, и кад преко нашег праха ново покољење у цркву улази к свијетлу и к миру, уз пјев и звук оргуља.

Свијетлост је пливала над пуним клупама. Једноставни, осмагли сељаци, погнуги годинама и радом, убоге жене из народа, које су се тијеком године накупиле и нарадиле, старе, неборане жене са климавим главама, свјетлокоса, модроока дјена у танким хаљиницама из сиромашних колибница сједила су ту с изразом мира и побожности на промјенљивом лицу. Бијаше као да је Божићни анђео за часак отпухнуо сав непокој њихова живота, сав немир њихових срца.

Доктор сједе уз оргуље. Његово око пролети црквеним простором. Тамо напријед сједио је његов отац уз старог свештеника. Како се бијели његова коса! Је ли ју можда прерано изблиједила брига за сина јединца? Ондје на другој страни сједила је мати сагнута над молитвеником. Како је старо наборано њезино лице! Је ли јој можда њезино рођено дијете урезало у лице те боре и бразде? А до мајке сједила је Јулка, његова из дјетинства пријатељица, ова дјевојка са милим, дјевичанско чистим погледом, са ведрим високим челом, које сигурно није могло ријешити ниједан од модерних женских проблема — осим можда старомодног проблема: усрећити за живота, онога коме се завјерила. Ипак се око устију урезало неколико озбиљних чак оштрих црта, којих прије не бијаше. Можда их је урезала дуготрајна шутња њезиног из младости пријатеља?

А оргуље су бројиле и звониле:

„Свијету се породи Исус Божји син“. Какви лијепи звуци! Та ти си готов умјетник, ти убоги сеоски учитељу, или је то можда одатле, што је твоја музика тако у складу са звуком жица у нашим рођеним грудима?

А тамо она два женска срца куцала су тако слично, готово гласно. Оно једно старо и једно младо срце. Старо срце молило се Сину Дјевине Назаретске, да и њој врати неизрециво љубљеног сина, пошто га је извео из замке безвјерства, богохуле и охолости. А младо је срце молило за свога пријатеља који, му бијаше милији од свега на свијету.

Тад се одједном обје окренуше према пјевалишту и — ондје је стајао он и гледао на њих, као да их је истим погледом хтио приковати у своје срце, дочим су му низ лице роминале крупне, бистре сузе.

И она два женска срца уздрхтала су од заносне среће. Старица се сјетила дана, кад јој тај син први пут бијаше дан, кад је почивао на грудима мален и немоћан, и њој бијаше као да га је опет добила за Божићни дар од Онога, који је толикима и отац и мајка. А млада дјевојка од једном спази, како су у зимском снјегу никле најљепше руже живота и она дубоко сакрије своје зажарено лице.

И оба срца, младо и старо, среташе се уз сина Божјега на слами јасала, у врућој поздравној молитви: Здравно зоро, која нам носиш доживотни дан мира и љубави!